

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 34 28. avgusta 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Poglavitno: položaj in vloga človeka

Rad bi poudaril, da je v sedanjem trenutku treba potrditi vse, kar je bilo pozitivnega, in reči, da je to ena izmed velikih nalog, ki je neposredno povezana s politično in družbeno trdnostjo države. Tako je treba to stvar tudi obravnavati, kajti trdnosti ne dosežemo samo s to ali ono politično akcijo, temveč tudi z dobrimi rešitvami na tem področju, poleg tistih na gospodarskem in vsakem drugem. Ta aktivnost postaja pomembna za delovanje sistema, ki ga je treba še naprej razvijati. Zato je v sedanjem trenutku potrebna čim večja ustvarjalnost, vendarle ne v smislu utrjevanja načel, temveč najbolj konkretnega razčlenjevanja tistega, kar smo povedali na 11. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije. To je, po mojem mnenju, vprašanje, ki je povezano s strategijo in kontinuiteto naše revolucije, kjer je poglavitno: položaj in vloga človeka. Če naš človek ne bi bil imel v revoluciji takšne samostojnosti in takšnega položaja, bi ne bili mogli zmagati. To je več kot gotovo. Če ne bi bili tako ravnali z ljudmi, ne bi bilo leta 1948, prav tako ne bi bili mogli uveljaviti samoupravljanja in vsega drugega. Prav zdaj smo na stopnji, ko je treba v tej smeri iti korak naprej. Zato so ta vprašanja tudi strateška, so vprašanja, ki zadevajo kontinuiteto revolucije, vprašanja, o katerih bomo govorili čedalje več, pa tudi našo prakso bomo preverjali v tej luči.

(Todo Kurtović, predsednik zvezne konference SZDLJ, v pogovoru s časnikarji; 24. avgusta 1980)

Kdo je bil partizan
December str. 2

Usodno vprašanje sveta
str. 3

Fantu ga dajte ... str. 16

V nedeljo, 24. avgusta 1980, so na planini Bošca na Stolu nad Kobaridom odkrili obnovljeno spominsko obeležje, posvečeno slavnemu boju gradnikovcev 18. maja 1943. Slavnostni govornik Ivan Mlekuž-Zdenko je med drugim poudaril: »Borci Gradnikove brigade so bili tudi v povojni graditvi socialistične Jugoslavije v prvih vrstah.«

Foto: D. Šuligoj

»Ne potrebujemo elitne organizacije, ampak organizacijo, ki bo v svojih vrstah strnila čim več jugoslovanske mladine,« je dejal predsednik ZSMJ dr. Vasil Tupurkovski, ko je zadnji dan mladinske poletne politične šole govoril njenim udeležencem o vlogi Zveze socialistične mladine Jugoslavije v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja. Poudaril je, da mora biti ZSMJ partija mlade generacije, ki naj rešuje konkretne družbene probleme.

Foto: J. Čurin

Davovec pod Krvavcem v nedeljo dopoldan. Tu so slovesno odkrili spomenik na grobišču šestnajstim padlim borcem 2. grupe odredov in Krvavške čete Kokrškega odreda. Odkritja spomenika, ki sodi v zaključek praznovanja krajevnega praznika krajevnega skupnosti Grad pod Krvavcem, so se udeležili poleg številnih krajanov še preživeli borci, predstavniki borcevskih organizacij Slovenije, kranjske in ostalih gorenjskih občin.

Slavnostni govornik je bil Bogo Gorjan, član predsedstva ROZZB Slovenije, udeleženec pohoda in komisar čete, ki je v svojem govoru obudil spomine na dogodke v avgustovskih dneh leta 1942.

Jože Čurin

Kdo je bil partizan December

Odmev na sestavek Edvina Pervanje
Kdo je bil partizan December?, 25. številka TV-15.

Poleg pismenih prispevkov, ki jih je izzval omenjeni članek, in ki jih spodaj objavljamo, se nam je telefonsko oglasil tudi Ivan Andlovec iz Litije, Sitarjevska 37. O Milanu Jugu-Decembru ve, da je bil rojen nekje blizu Solkana, in sicer leta 1922. Služil je v italijanski vojski v Peruggi, potem pa dezertiral in se vključil v partizanske vrste.

Milan Jug-December

Moj soborec December

Srečala sva se sredi januarja 1943 v kavarni v Mrzlem vrhu pri Tolminu. Takrat je bil puškomitraljezec. Od tam smo krenili na Prode, kjer sta se ustanovili 1. in 2. Tolminska četa. Oba sva bila v 1. četi. V začetku februarja 1943 je bil ustanovljen Severnoprimerški odred. Takrat se je formirala tudi 4. četa, v katero sva bila oba dodeljena. December je bil postavljen za komisarja te čete, za komandirja Miha Rutar-Tolmenc in za namestnika komandirja Janez Klobučar-Sočan, oba iz Praprotnega pri Tolminu.

Proti koncu februarja 1943 je dobila naša 4. četa nalogo, da gre na območje Šentviške planote z namenom, da bo poskrbela za mobilizacijo za NOV. Na tem območju je naša četa operirala do 17. aprila 1943. Istega dne smo po izvedbi akcije na orožniško patrolo imeli hude boje z italijansko vojsko in fašisti nad Dabori pri Šentviški gori. Proti jutru je prišel v naše taborišče s svojim spremstvom Dušan Pirjevec-Ahac, takratni komisar 3. operativne cone. Trije naši borci so padli in nekaj je bilo ranjenih. Italijanov je padlo več kot osemdeset. Takrat je padel naš komandir Tolmenc. V boju je izkazal hrabrost tovariš December s svojo zbrojevko. Njegov pomočnik je bil Izak, doma nekje blizu Pivke, ki je pozneje postal mitraljezec.

Proti večeru smo se razkropili in se ponovno v naslednjih dneh srečali na planini Rut pri Selih. Med nami je bil tudi December. V patrolo so določili osem borcev, ki naj se vrnemo na kraj zadnjih bojev (za vodjo patrole so določili mene) z nalogo, da ugotovimo število padlih borcev, ranjenih tovarišev, da pokopljemo padle, da ranjenim preskrbimo pomoč in varna mesta, da pobere-mo ostanke orožja in municije ter najdemo stik z borci, ki se niso vrnili na določeno zborna mesto.

Triindvajsetega aprila 1943 smo se vračali na planino Rut, kjer smo imeli

določeno javko. Ko smo proti večeru okrog dvajsete ure prišli na Logarišče, smo slišali streljanje v smeri Kneže in Sel. Na Kneži so imeli Italijani močno postojanko in so večkrat zvečer streljali. Nismo slutili nevarnosti. Odšli smo skozi Klavže in Podmelec proti Selam. Pred nami pa je odšla močna italijanska enota in napravila zasede okrog vasi Sela. Bili smo previdni, ko smo se bližali Selam z južne strani. Okoli 23. ure smo se približali vrhu Sel. Zaslišali smo v italijanskem jeziku: »Stojte tam, dvignite roke!« Skrili smo se. Na srečo ni bil nihče ne ranjen ne mrtev. Naslednjega dne smo izvedeli, ko smo prišli v Rut planino, da je s severne strani Sel padla v zasedo naša patrola, v kateri je bil December, in je bil hudo ranjen. Povedali so, da se je December prebijal iz Sel proti Lojam z namenom, da dobi pomoč, a je na žalost padel v drugo zasedo. Italijani so ranjenega ujeli in je že po nekaj urah umrl. Čez nekaj dni je pod vasio Sela na njivi dobila Decembrovo zbrojevko neka mladinka in nam jo vrnila.

O Decembrovem vstopu v NOV bosta gotovo več vedela Egidij Šorli-Smrekar, sedaj živi na Bledu, Savska 12 ali pa Jože Škočir-Ciril (po domače Pepi Dragarjev) iz Zatolmina, številka 65.

Decembrovo fotografijo hranijo tudi v muzeju NOB v Tolminu.

IZIDOR STRES-SILVO
Triglavska cesta 27
Bohinjska Bistrica

Hrabri December

Milan Jug – December je bil politkomisar 4. čete 1. bataljona SPO, ki je taborila na Šentviški planoti in je bila v prvi polovici aprila 1943 na tem terenu v Dabru hude boje z italijanskimi orožniki, ki so imeli na Št. gori postojanko. V teh bojih je aprila padel tudi Miha Rutar – Tominc, komandir čete, ki ga omenja v članku Edvin Pervanje.

Po borbi na Dabru so se borci 4. čete umaknili čez Bačo na območje knežke grape v tabor 2. čete pod planino Lom, kjer je bil v bližini tudi štab 1. bataljona (komandant Ivan Manfreda – Jaka in politkomisar Tone Knapič – Lojze). Že takrat so borci 4. čete s ponosom pripovedovali o hrabrem Decembru v boju na Planoti, ki je stoji z mitraljezom streljal na sovražnika.

Dne 23. aprila 1943 je komandant Jaka določil premik iz tabora 2. čete čez planino Lom na planino Rut. Poslal je patrolo proti vasi Sela nad Podmelcem. Do mraka se ni vrnila. Nato je z Decembrom, ki je nosil mitraljez, in še nekaj drugimi borci odšel po poti proti vasi Sela. Oba sta nosila temnoplave karabinerske uniforme, zaplenjene pri napadu v Zakrižu pri Cerknem. Ostali smo počivali v stajah na planini Rut.

Okrog polnoči nas je presenetil stel iz pištole in Jakov klic: »Uzbuna!« Takoj je bil bataljon na nogah in pripravljen za odhod nazaj čez Lom v stari tabor. Borci so med seboj šepetali: »Decembra ni. Padli so v zasedo na Selih. December je ostale ščitil pri umiku iz vasi, a je bil ranjen.«

Aktivistka Anica Golja iz vasi Sela se še danes spominja: »Za četo sem pekla kruh in čakali so v naši hiši, ko smo opazili na bregu ob živi meji neke premike ljudi. December je ščitil soborce, da jim je lajšal umik, ko je zaropotalo z vrha nad vasio. Tudi on je streljal, a je bil kmalu zadet v nogo. Sam se je zavlekel iz Sel mimo Loga proti vasi Loje. Tudi tam so imeli Italijani zasedo in še preden se je zavedel, so ga prerešetal do smrti. Mitraljez so skrile aktivistke iz Sel. Tako so ga našli brez vsakega orožja, triglavko pa je izgubil, ko se je po trebuhu plazil iz zasede.«

Naslednji dan so Italijani začudeno gledali njegovo temnoplavo uniformo. Nihče od domačinov v Lojah Decembra ni poznal. Tako so bili italijanski vojaki prepričani, da so ustrelili italijanskega karabinerja in so ga drugi dan z vsemi vojaškimi častmi pokopali sami na pokopališču v Kneži. Tako se spominjajo še živeči vaščani.

Na matičnem uradu Most na Soči, kjer hranijo mrliško matično knjigo iz

leta 1943, je v njej zabeleženo naslednje:

»Kraj smrti: vas Loje, priimek in ime: neznanec v karabinerski uniformi s partizanskimi našitki.

Datum smrti: 23. 4. 1943.«

PAVLA LEBAN

O Jugovi družini

V Solkanu je pred vojno živel Jugova družina, po domače družina Pepeta Kopača. Štela je pet članov; oče Jožef, mati Marija, hčerka Cita ter brata Darko in Milan. Jožef Jug je bil zaveden Slovenec in kot tak pod takratno fašistično oblastjo ni našel primerne stalne zaposlitve, zato je družino vzdrževal kot pri-ložnostni delavec. Leta 1934 se je odločil za emigracijo v staro Jugoslavijo in se odselil v bližino Ljubljane. Tu sta se mu rodili še dve hčerki, Gentila in Lojzka. Na žalost pa Jožef tudi v stari Jugoslaviji ni našel pravega razumevanja in je s še večjo težavo vzdrževal svojo že sedem-člansko družino. Po raznih pripetljajih sta iz stare Jugoslavije najprej pobegnili sin Darko in hčerka Cita ter se nastanila pri stari materi v Solkanu. Darko so pozneje zaradi neurejenih življenjskih razmer odpeljali v neki zavod za prevzgojo mladine v srednjo Italijo. Cita pa se je v Gorici, kot še nedorasel otrok, priključila osebjem cirkusa Zavatta. Milan se je tudi iz stare Jugoslavije nekajkrat ilegalno javil pri sorodnikih v Solkanu. Leta 1940 pa se je Jožef Jug s preostalo družino za stalno vrnil na Primorsko in našel delo na Crocettievi žagi v Solkanu. Milanu se je tudi nasmehnila sreča, saj mu je mati našla stalno delo težaka v livarni SAFOG pri Podgori.

Milan se je rodil 13. februarja 1922. Partizanom se je pridružil kot eden prvih mladincev iz Solkana že 26. avgusta 1942 ter dobil partizansko ilegalno ime December. Dvaindvajsetega aprila 1943 ga je zadela sovražnikova krogla in težko ranjen je izkrmavel. Bil je komisar 4. čete 1. bataljona Severnoprimerškega odreda. Pri borcih je bil zelo priljubljen in sposoben funkcionar. Umrl je v Lojah v Baški grapi, komaj enaindvajset let star. Pokopali so ga na pokopališču na Kneži. Po vojni leta 1945 sta njegove ostanke prekopala njegova sestra Cita in bratranec Emil ter jih odnesla v Gorico na Travniki, kjer so bili zbrani ostanke še mnogih drugih padlih partizanov. Z goriškega Travnika so ostanke padlih partizanov odnesli prebivalci v svoje kraje. Skupino kakih 15 padlih partizanov iz Solkana, med njimi tudi partizana Milana Juga-Decembra, so vaščani odnesli na solkansko pokopališče in jih položili v skupno grobnico.

Od Jugove družine nihče več ne živi v Solkanu. Očeta Jožefa, ki je sodeloval v NOB, so Italijani aretirali že v začetku leta 1943 in ga internirali v Frosinone. Tu so ga ob razpadu Italije zajeli Nemci in ga internirali v Nemčijo (Buchenwald). Tu se je v kamnolomu uprl neke-mu esesovcu in so ga le-ti ubili z lopatami. Žena Marija in hčerka Cita sta umrli po vojni. Živijo pa še Darko, ki se je kot pilot udeležil v NOB in živi danes nekje v Avstraliji, hčerka Gentila in hčerka Lojzka, ki živi nekje blizu Rima.

IVO GABRIJELČIČ

Predsednik:

ZDRAVKO BAŠIN

januarja 1943 December posebno pohvaljen za izkazano hrabrost v tej akciji. V pripombi pa je o Decembru zapisano: Njegovo ime in priimek nista ugotovljena. Po rodu je iz Solkana, živel pa je v Jugoslaviji. Padel je junija 1943 (padel je marca 1943. Op. E. P.) na Selih nad Podmelcem. Ranjen je uspel skriti mitraljez, ob umiku pa je bil smrtno zadet.

EDVIN PERVANJE

Vezisti NOV in POS

Letošnje srečanje vezistov NOV in POS bo v soboto, 20. septembra na Polzevem nad Višnjo goro za začetkom ob 11. uri. Po otvoritvenem delu bo tovariško srečanje s kulturnozabavnim programom in drugimi zanimivostmi.

Srečanje bo v vsakem vremenu. Tovariše in tovarišice, ki zaradi nepopolne evidence morda niso prejeli obvestila, prosimo, da nam sporočijo svojo udeležbo tako, da najkasneje do 5. 9. 1980 pošljete tele podatke:

1. Priimek, ime in ilegalno ime,
2. naslov,
3. kje je deloval kot vezist med NOB,
4. ali pride sam,
5. ali pride z družinskimi člani in koliko,
6. način prevoza do Polzevega oziroma do Višnje gore,
7. ali potrebuje rezervacijo prenočišča na Polzevem.

Podatke pošljite na naslov: **Odbor vezistov NOV in POS, Ljubljana, Cigaletova 15.**

S pravočasno prijavo udeležbe na srečanju nam boste olajšali priprave, sebi pa zagotovili tradicionalni partizanski obrok in skromno spominsko darilo. Tudi za družinske člane, ki jih boste prijavi, bomo poskrbeli pod najugodnejšimi možnimi pogoji.

Za udeležence, ki bodo prišli z rednimi vlaki in avtobusi do Višnje gore, bomo oskrbeli prevoz od železniške oziroma avtobusne postaje v Višnji gori do Polzevega in ob vrnitvi od Polzevega do Višnje gore.

Na željo udeležencev bomo omogočili tudi rezervacije prenočišča na Polzevem.

Dodatne informacije v zvezi s srečanjem boste lahko dobili med 10. in 19. septembrom 1980 na telefonsko štev. (061) 313-390 med 8. in 12. uro.

Udeleženci srečanja iz smeri Novega mesta lahko v prihodu uporabite naslednje vlake z odhodom iz Novega mesta (v oklepaju je čas prihoda vlaka v Višnjo goro): 5,08 (5,44); 5,38 (6,17); 6,23 (7,38); 8,12 (8,48) in 10,25 (10,58).

V odhodu proti Novemu mestu lahko uporabite naslednje vlake z odhodom iz Višnje gore ob: 14,17; 14,33; 15,17; 16,10; 17,24; 19,17 in 20,17.

Iz smeri Ljubljane lahko v prihodu uporabite naslednje vlake z odhodom iz Ljubljane (v oklepaju je čas prihoda v Višnjo goro) ob 4,52 (5,46); 6,38 (7,23); 10,43 (11,22).

V odhodu proti Ljubljani lahko uporabite naslednje vlake z odhodom iz Višnje gore: 14,21; 15,35; 16,17; 16,55; 18,47 in 21,27.

Redni avtobusi imajo odhod iz Ljubljane ob: 6,20; 8,20; 10,20; 11,20.

Vozni čas je 45 minut. Iz Višnje gore imajo redni avtobusi odhod ob: 12,54; 15,54; 16,54; 17,54 in 20,54.

Navajamo tiste vlake in avtobuse, za katere bomo oskrbeli prevoz s posebnim avtobusom med Višnjo goro in Polzevem v obe smeri.

Odbor

Popravek

V vašem listu je bil 26. junija v št. 25 na strani 9 članek »Ljubil sem preveč to zemljo...« Zvezda, tihi junak Soške doline. V drugi koloni tri vrstice nad sliko in v vrsti pod sliko navaja, da sem jaz izjavil, da je bil tovariš Zvezda v oktobru 1943 imenovan za sekretarja okrožnega komiteta KPS za Kanalsko in okrožnega sekretarja OF, kar pa ni res; imenovan je bil namreč za sekretarja rajonskega komiteja KPS za Kanalsko.

Sekretar okrožnega komiteta KPS za Kanalsko je bil v tistem času tovariš Simčič iz Bod, s partizanskim imenom Miro. Pozneje, v letu 1944, je padel v Benečiji.

JANKO VALENTINI-SOŠKI
Partizanska 30
Sežana

Kamenček za mozaik lika partizana Decembra

V Zborniku dokumentov iz NOB ... (v srbohrvaščini) Tom VI. knjiga 5 iz leta 1956 je na strani 98 v poročilu o akciji na karabinersko postojanko v Zakrižu na Cerkljanskem

Usodno vprašanje sveta

Že tretjič odkar obstaja svetovna organizacija, se je njegovo najvišje telo, generalna skupščina, sestalo na posebnem zasedanju, da bi razpravljalo zgolj o enem samem, pa vendar daleč najbolj usodnem vprašanju, od katerega je dejansko odvisna usoda sveta oziroma njegov prihodnji razvoj. Gre za vprašanje nove mednarodne gospodarske ureditve, ki mu je v celoti namenjeno sedanje posebno zasedanje Zruženih narodov.

Mnogo in vse preveč je svetovnih nasprotij, ki mračijo prihodnost človeštva. Ves povojni razvoj mednarodnih odnosov spremljajo zlovesča nasprotja med vzhodom in zahodom. Toda, četudi so ta nasprotja še tako zaostrena, četudi jih spremlja nenehna oboroževalna tekma med blokoma, ki spravlja svet v neprestano nevarnost jedrske katastrofe, pa vendar je delitev sveta po drugačni črti, na sever in jug, dosti bolj usodna za razvoj celotnega človeštva, kot pa je še tako nevarna cepitev svetana njetovo vzhodno in zahodno polovico. Kljub objektivnim pogojem, ki so botrovali sedanjim nasprotjem med vzhodom in zahodom, pa so vsa ta še tako grozeča nasprotja vendarle lažje rešljiva, manj globoka in tudi manj težavna, kot pa so obstoječa nasprotja med razvitim severom in zaostalim jugom. Očitno je namreč, da pot k dokončni zagotovitvi svetovnega miru in pa k dejanski neodvisnosti in enakopravnosti narodov pelje prek rešitve vsega tistega, kar je obseženo v razlikah med severom in jugom. Vse dotlej, dokler ne bodo revni in v razvoju zaostali narodi dobili možnosti, da postanejo tudi v gospodarskem pogledu enakopravni, dokler ne bodo zavlada le take razmere v mednarodnih gospodarskih odnosih, ki bodo jamčile nemoten gospodarski napredek nerazvitih dela sveta, z drugimi besedami, dokler ne bodo odpravljene zaostalost, revščina, lakota, pomanjkanje, vse dotlej bodo sile, ki svojo moč črpajo prav iz takih nesorazmerij v razvitosti, vedno težile k nadvladi, k vmešavanju, k bitki za vplivna območja, k težnji po nadvladi nad svetom in k delitvi vplivnih območij.

Sprememba obstoječih mednarodnih razmer, odprava gospodarske neenakosti se danes postavlja kot osrednje mednarodno vprašanje, kot prva in poglobljena najbolj pomembna naloga mednarodnih odnosov. Od tistega trenutka, ko so si podjarmljeni in tlačeni narodi izbojevali v okviru velike protimperialistične revolucije narodov, kot je protikolonialni boj označil Edvard Kardelj, se je pred ves svet postavilo kot zgodovinsko neizbežno vprašanje uresničiti podobne revolucionarne spremembe tudi na gospodarskem področju mednarodnega življenja, brez česar si ni moč zamisliti politične enakopravnosti. Gibanje neuvrčenosti, ki je sprejelo veliko družbenogodovinsko vlogo spremembe sveta, je vprašanje nove mednarodne ekonomske ureditve postavilo kot svoj cilj že na alžirski konferenci, na poznejših, v Colombu in Havani, pa so neuvrčeni izdelali tudi jasen program boja za novo mednarodno ekonomsko ureditev. Združeni narodi kot svetovni parlament so postali tisto mesto, kjer neuvrčeni z vsemi drugimi deželami v razvoju bijejo to veliko zgodovinsko bitko za novo ureditev sveta, ne samo politično, pač pa tudi ekonomsko. Dosedanje izkušnje so pokazale, da rešitve ni moč iskati v obliki miloščine, ki naj prihaja revnim z obloženih miz bogatinov, pač pa je dejanska rešitev edinole v drugačni ureditvi celotnega svetovnega gospodarstva, taki, ki ne bo pogojevala zgolj bogatim, da večajo svoje bogatstvo, revnim pa bi sproti spodbujala vse možnosti, da pridejo na zeleno vejo.

Bitka za gospodarsko preobrazbo sveta je težka, zapletena in dolgotrajna. Vse doslej je bilo obilo mednarodnih zborov, ki so namenjali svoje razprave vprašanju nove mednarodne ekonomske ureditve. Vse se je razblinilo doslej ob nepripravljenosti razvitih držav, da se odrečejo svojih privilegijev. Edini doslej najbolj resen poskus bogatega dela sveta, da bi razumei nujnost časa, je predlog Brandtove komisije, da se razviti drugače lotijo vprašanj dežel v razvoju. Tudi ta predlog ni našel kaj prida privržencev med razvitimi državami. Dežele socialističnega tabora pa si umivajo roke, češ da one niso krive za prepad, ki loči bogati sever od revnega juga.

Zasedanje Združenih narodov, ki naj bi razpravljalo o novem, že tretjem desetletju boja za dvig revnih držav iz njihove zaostalosti, prav gotovo ne bo našlo oziroma sprejelo dokončne rešitve. Bo pa tisto mesto, kjer bodo neuvrščene in vse druge dežele v razvoju lahko uresničile eno izmed svojih bitk za postopno uresničitev njihovega cilja nove mednarodne gospodarske ureditve.

Drago Košmrlj

Z zdravjem se ni mogoče igrati

Jugoslovanska skupščina je zahtevala od proizvajalcev zdravil in zainteresiranih organov in organizacij, da se do konca letošnjega leta dogovorijo o delitvi dela, dohodkovnem povezovanju, o skupnem nastopanju na trgu in povečanju proizvodnje farmacevtskih surovin. Tak dogovor je nujen. Prvič zaradi tega, ker morajo razvojni načrti izdelovalcev zdravil dobiti pomembno mesto v novem srednjeročnem razvojnem programu države, in drugič zavoljo tega, da se dokončno izognemo že kar kroničnemu pomanjkanju nekaterih vrst zdravil.

Peripetij še ni konec

Kljub ukrepom, ki jih je sprejel zvezni izvršni svet, je namreč treba reči, da naših peripetij z zdravili še ni konec. Za vselej jih bomo odstranili šele takrat, ko bo štirinajst farmacevtskih hiš sedlo za isto mizo in uresničilo delegatsko naročilo. Vse dotlej pa bomo na tak ali drugačen način še naprej priča vsemogočim težavam, ki nas pestijo tako rekoč že dobri dve leti. Toliko časa se v posameznih delih države že srečujejo s pomanjkanjem nekaterih zdravil in to kljub predpisom, ki so pri nas do celja jasni in po katerih teh izdelkov na trgu nikakor ne bi smelo manjkati. Ti predpisi pravijo, da tovarne zdravil, ko dobijo dovoljenje za proizvodnjo, z njo nikakor ne smejo prekiniti. Če zdravil ne nameravajo več izdelovati, morajo o tem šest mesecev prej obvestiti pristojne organe v državi.

Toda tega nihče ni storil, zdravil pa kljub temu ni bilo. Proizvajalci proizvodnje sicer, kot vse kaže, niso povsem prekinili, so pa izdelovali le izredno majhne količine in jih nato pošiljali v lekarno. To pa potreb na trgu ni moglo zadovoljiti. Prav gotovo so bile posredne cene, po katerih se, kot so trdili proizvajalci, nekaterih zdravil res ni plačalo izdelovati, saj so bile višje od prodajne cene osnovnih surovin. Toda zdravila niso navedno blago in na račun zdravja se ni mogoče igrati. Tega bi se morali dobro zavedati farmacevtske tovarne in pristojni državni organi, ki določajo nove cene. Zdravilo ni nava-

dno blago in nedopustno je, da jih zmanjka tako kot, denimo, kave ali pralnih praškov. Res je, da je dohodek pomemben, toda še pomembnejše je vendarle zdravje.

Manjša poraba

Trenutno naj bi bilo zdravil dovolj. Zvezni izvršni svet je mimo delegatskih skupščin določil višje cene. Na seznamu prednostnih zdravil, ki jih ne sme manjkati, je 360 serumov, cepiv, antibiotikov, zdravil za srčna obolenja, za zvišani krvni pritisk, sladkorno bolezen, alergije itn. Zdravstvo bo moralo do konca letošnjega leta za to odseteti okrog milijardo dinarjev več.

Kje bodo zdravstvene organizacije dobile ta denar, je težko reči, kajti domala vse so v prvem polletju ustvarile dokajšen primanjkljaj. Povedati je treba, da predstavljajo stroški za zdravila velik zalogaj, saj znašajo okrog 25 odstotkov. V nekaterih zdravstvenih organizacijah so že izračunali, da bi prihranili znatna sredstva, če bi uspeli porabo zdravil zmanjšati vsaj za kakšen odstotek. Toda ali se jim bo to posrečilo uresničiti ali ne, je seveda veliko vprašanje.

Tudi v jugoslovanski skupščini so delegati računali in ugotovili, da bi z 10 do 15 odstotnim zmanjšanjem velikanske porabe zdravil prihranili več kot 800 milijonov dinarjev. Prihranili naj bi seveda tam, kjer je to medicinsko opravičljivo, ne pa tam, kjer bi s tem povzročili novo škodo. Zadnji podatki sicer kažejo, da se je poraba nekoliko umirila, še daleč pa smo od tega, da bi jo uspeli tudi znatneje skrbeti.

Velika odvisnost od tujine

Pa vendar se zdi, da je to ena od poti iz sedanjih zadreg, ki je nikakor ne bi smeli zanemariti. Druga, morda res še pomembnejša, pa je pri samih proizvajalcih. Naša farmacevtska proizvodnja je pretežno predelovalna. Vezana je na licence, uvoz mnogih zdravil in surovin. Po mnenju nekaterih poznavalcev je kar 80 odstotkov domače proizvodnje odvisno od uvoza.

To pa nikakor ne gre. To-likšna odvisnost od tujih proizvajalcev je močno škodljiva, saj je na dlani, da ustvarjajo razne nadnacionalne družbe na ta račun velike dobičke. Tej odvisnosti bi se bilo treba čimprej odločno postaviti po robu in zdi se, da ima jugoslovanska farmacevtska industrija za to dovolj sposobnih kadrov. Toda očitno je bilo doslej veliko lažje kupiti licenco, kot pa izkoristiti lastno znanje.

Po drugi strani pa je nedopustno, da skorajda nihče ni posvetil pozornosti bazični industriji, in da so bile tovarne v dokajšnji meri odvisne le od surovin, ki so jih dobile na tujih trgih. V zadnjih petih letih se je obseg proizvodnje v farmacevtski industriji povečal za 21,2 odstotka. In spet je treba reči, da je večji del tega povečanja treba pripisati večji predelavi, ne pa proizvodnji osnovnih materialov.

Preusmeritev proizvodnje

Seveda tak razvoj ne pelje daleč. Proizvodnjo je treba preusmeriti, tega pa ne more storiti vsaka tovarna zase. Zdi se, da je zato dogovarjanje med proizvajalci več kot nujno. Vsakdo zase ne more graditi novih bazičnih tovarn, vsi skupaj pa lahko. Toda znano je, da se doslej nista mogli sporazumeti o delitvi dela niti farmacevtski tovarni, ki delata v isti republiki, kaj šele, da bi sedli za mizo proizvajalci iz različnih delov države.

Zdaj je očitno napočil čas tudi za to. Domala povsod je prodrlo spoznanje, da tako ni več mogoče poslovati naprej, in da brez temeljite dohodkovne povezanosti ni resnejšega napredka. Poiskati bo torej treba nove poti sodelovanja med farmacevtsko industrijo, zdravstvom in celotno družbo, ki bodo v skladu z našimi samoupravnimi in družbenoekonomskimi odnosi.

Gotovo je bilo doslej prav na tem področju veliko zamujenega. Marsikaj bo treba nadoknaditi že do konca leta, marsikaj pa zapisati v nove razvojne načrte in se potem po njih tudi dosledno ravnati.

Darko Marin

Podružbljanje obrambne pripravljenosti

Decembra lani je skupščina SRS sprejela predlog za izdajo zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. In republiški sekretariat za ljudsko obrambo je do pred nekaj tedni prejel več kot tisoč pripomb. To nedvomno potrjuje, da so bile razprave v pripravi osnutka tega pomembnega zakona morda bolj kot kdajkoli prej resne, tehtne, konstruktivne, kajti vsi, ki so se lotili priprav osnutka novega zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, v katerem bosta združena dva še do sedaj veljavna zakona (zakon o ljudski obrambi in zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zade-

vah), so se posvetili pripravam z veliko prizadevnostjo in resnostjo in kar največ pozornosti namenili podružbljanju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Nov zvezni zakon, ki se tudi že pripravlja, je sicer še v začetnem obdobju priprav. Osnutek slovenskega pa bo republiški izvršni svet imel v razpravi že v prvi polovici septembra, seveda bodo o osnutku zakona razpravljali tudi delegati vseh treh zborov skupščine SRS, najverjetneje že v drugi polovici prihodnjega meseca.

»S tvornim vključevanjem posameznikov tako v obrambne kot tudi v samo-

zaščitne naloge se bomo uspešno ognili številnim slabostim, s katerimi se srečuje naša družba. Prav tako,« je posebej poudaril na nedavni tiskovni konferenci, ki jo je pripravil republiški komite za informiranje, namestnik republiškega sekretarija za ljudsko obrambo Stane Kotnik, »naj bi se v tokove splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite kar najbolj množično vključevali vsi delovni ljudje in občani!«

Bodoči republiški zakon o SLO in družbeni samozaščiti temelji na sklepih zveznega in republiškega kongresa ZK, zato bo še posebej v njem poudarjena vloga ZK. Tudi komiteji za splošno ljud-

sko obrambo in družbeno samozaščito naj bi se v prihodnje še bolj uveljavili in začeli delovati v republiki na medobčinski ravni, v mestnih in krajevnih skupnostih in v vseh temeljnih organizacijah združenega dela.

Nedvomno bo usposabljanje vseh delovnih ljudi in občanov za obrambne in samozaščitne naloge zahtevalo še dodatne napore, ki jim bomo morali biti kos. V veliko pomoč pri vzgoji potrebnih kadrov pa bo nudil nov republiški center za obrambno usposabljanje, ki bo začel z rednim delom že 8. septembra v Poljčah pri Radovljici.

T. U.

Pogovor z Malči Žitnikovo, pomočnico predsednika republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV pri skupščini SR Slovenije

Kaj pesti borce danes?

»Zadeve, s katerimi prihajajo borci na republiški komitej za vprašanja borcev so prav različne. Menim pa, da gledano v celoti, vsi ti primeri vendarle dajejo neko enotnejšo podobo, ki nam govori za to, da bi se tudi borci morali zavzemati za izvajanje vseh pravic, ki so jim zagotovljene; pri tem pa bi včasih lahko kazali več razumevanja za enotna merila. Borci, ki se pritožujejo, so vsi po vrsti prepričani, da je prav njihov primer treba rešiti takoj in seveda, brezpogojno, četudi mimo zakonov in predpisov.«

Katera pa so vendarle vprašanja, oziroma problemi, s katerimi se borci najpogosteje obračajo po pomoč h komiteju?

»Niti ne vem, če je primerno o tem pisati, toda dejstvo je, da prihajajo zadnji čas k nam borci, ki se pritožujejo nad soborci. Po navadi gre za spore, ki so plod nepotrpežljivosti in osebne preobčutljivosti. Prejšnja leta je bilo več pritožb na ravnanje z borci v delovnih organizacijah, precej jih je bilo tudi zaradi neustreznega reševanja stanovanjskega vprašanja ter seveda v zvezi s priznavanjem posebne dobe in v zvezi s pokojninami. Pritožbe so deloma tudi take, ki izvirajo iz konfliktov v ožjih življenjskih okoljih.

Včasih borci zamenjajo svoje borčevske pravice z ostalimi pravicami in dolžnostmi, ki veljajo za vse občané. Najpogosteje se to dogaja prav pri reševanju stanovanjskih vprašanj. Pride na primer borec in svojo pripoved začne takole: »Ker sem borec, bi mi morali rešiti...« in se kaj malo sprašuje, če so njegove zahteve zakonsko utemeljene in nenavsezadnje tudi, če so družbeno sprejemljive.«

Tako nam je na prvo vprašanje odgovorila Malči Žitnikova, pomočnica predsednika republiškega komiteja za vprašanja borcev, pri tem pa je iz njenih odgovorov izzvenel še neizrečen odgovor, da bi tudi borci morali včasih reševati svoje probleme z več strpnosti in se pri tem omejiti zares na reševanje bistvenih, ne pa obrobni vprašanj, ki so rešljiva predvsem z dobro voljo in tovariškim odkritim pogovorom.

Do konca leta 1980 ima republiški komitej za borce v sprejetih planih še nekaj nalog?

»Redno jesensko delo bomo začeli s prvo jesensko sejo komiteja z novimenovanimi člani. Kakor

je v navadi, kadar začnejo delegati delo na novo, jih bo v prvi vrsti treba seznaniti z našim programom dela, hkrati pa bodo že obravnavali problematiko služb za zdravstveno varstvo borcev.«

Do konca leta bodo na komiteju obravnavali tudi akcijski dogovor o urejanju in nadaljnjem izpolnjevanju sistema socialne varnosti borcev; v okviru odbora za spremljanje uresničevanja družbenega dogovora o občinskih priznavalninah bodo obiskali tiste občine, kjer so pri uresničevanju tega dogovora še vedno nekatere težave. Predviden je tudi posvet z zdravstvenimi komisijami za ocenje-

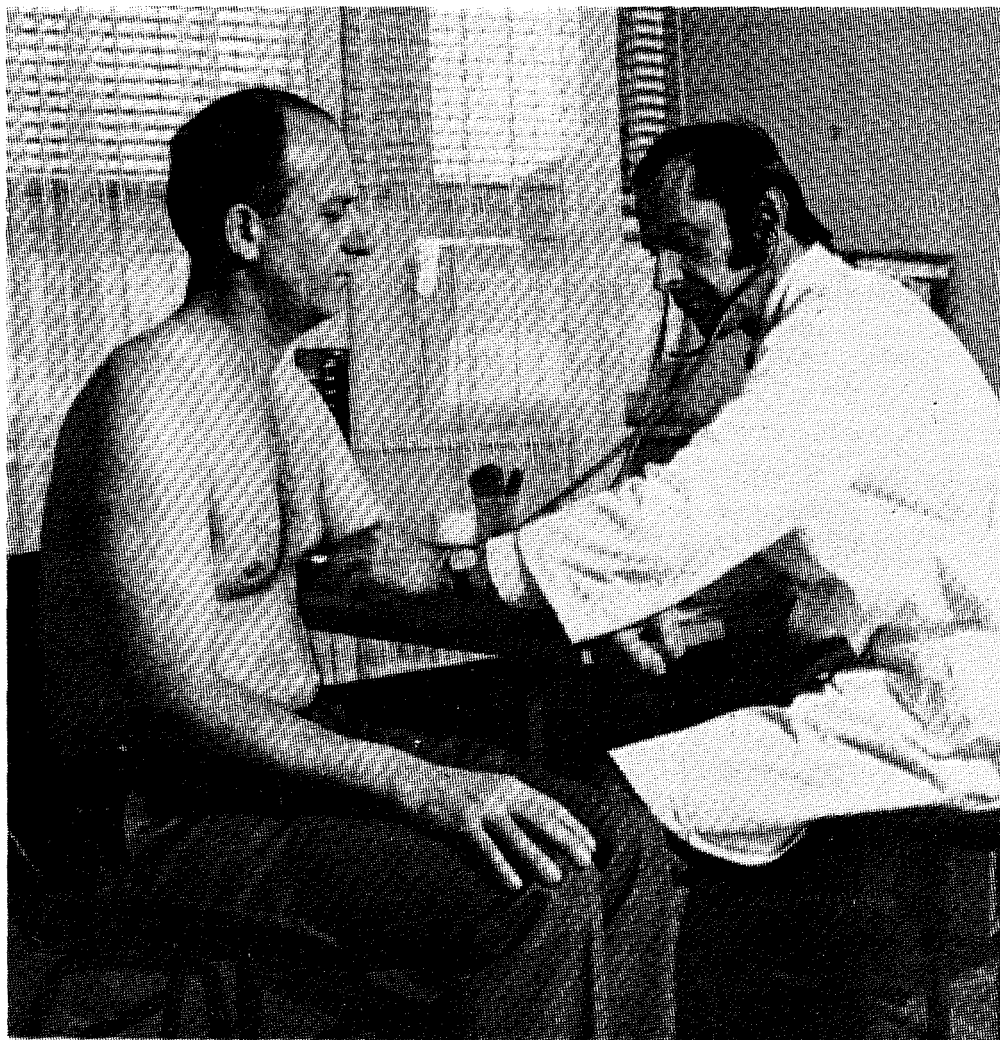
vanje vojaške invalidnosti ter posvetovanje z delavci občinskih upravnih organov, ki delajo na področju reševanja borčevskih vprašanj in vprašanj vojaških invalidov. Ravno pri tem vprašanju (upravnih organov) je značilno, da generacija dolgoletnih kadrov, ki so delali na tem področju, odhaja v pokoj in prihajajo novi. Tam je reševanje cele vrste borčevskih zadev še nejasno, zato prihaja včasih do nesporazumov in težav ter seveda - napak.

»Strokovna služba komiteja za borce pripravlja tudi posebno informacijo o tem, kakšne so ugotovitve upravno-finančne re-

vizijske službe o upravljanju z denarji, ki so namenjeni borcem po občinah.«

Tudi na komiteju za borce, kjer imajo z borci vsak dan opravka, jim nudijo strokovno pomoč in so jim sploh na voljo vselej, kadar svojih zadev na občinski ravni ne morejo urediti menijo, da bi kazalo borcem, preden se odločijo, da se bodo pritožili, včasih pretehtati, ali je posamezna pritožba zares potrebna in nujna in bi morda ravnali bolj stabilizacijsko, če bi drobne spore reševali neposredno v svojih ožjih življenjskih okoljih.

B. Ž. J.

Razstava v Muzeju ljudske revolucije Slovenije

Romunija danes

V Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani so 21. avgusta odprli razstavo o družbenem, gospodarskem in kulturnem razvoju povojne Romunije. Omenjena razstava, ki sta jo odprla romunski konzul v Zagrebu Nicolae Siciu in ravnatelj ljubljanskega muzeja Mrvič, v barvnih in črno-belih fotografijah predstavlja romunsko povojno življenje in je posvečena 36-letnici osvoboditve Romunije, ki jo ta naša prijateljska sosedja praznuje 23. avgusta.

Nova razstava v ljubljanskem muzeju revolucije je plod tradicionalnega že funkcionalnega sodelovanja med slovenskim in romunskimi muzeji revolucije.

B. Ž. J.

Skupno po poteh bojev in zmag

Izleti - uspešna oblika družabnega življenja borcev in vsakokratna priložnost za zblizevanje z mlado generacijo

Pisma, ki jih pošiljajo v naše uredništvo borci o uspešnih in prijetnih izletih vse od pomladi kar dežujejo. Vseh posameznih vtisov in utrinkov s teh poti ni mogoče objaviti. Vsekakor pa lahko z veseljem ugotavljamo, da izleti, na katere hodijo in se vozijo borci, nikoli niso le golo razvedrilo, ampak, da bogati njihovo vsebino ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij ter, kar je najbolj pomembno, prenašanje teh tradicij na mladi rod. Kdor meni, da se mladina zanima za vse drugo kot za izročila narodnoosvobodilnega boja, nima prav. Pogosto govorenje o vojni, zgodovinski podatki brez življenjskega soka, ali suhoparna predavanja o partizanskih vojaških operacijah pač ne morejo pričarati veličastnosti boja in tovarištva, odrekanih in požrtvovalnosti, kakršni so veljali med borci in tudi prebivalstvom v drugi svetovni vojni. Izlet, živa pripoved borcev, srečanja z domačini in skupni pohodi po partizanskih poteh pa vsaj deloma nadomestijo manjkajoče.

Vse hitreje in brez predaha živimo, vse več nalog in obveznosti imajo naši otroci in vnuki, tako da se le v redkih trenutkih oddiha lahko zamislimo v čas, ko so se razdirala družinska ognjišča, ko starši niso vedeli za usode svojih otrok in ko so bile vse sile in misli usmerjene k svobodi.

Skupna organizacija

Pisma, kakršno je tole iz Medloga so značilna: »Letošnji izlet v zgodovinsko pomembne kraje smo organizirali skupaj z mladino, saj prav njej velja izročilo NOV.«

»Jasenovac. Mrzel dež je rosil in mraz nam je legal na dušo. Mirno so se spreletavale storklje nad ravnico, ki krije trupla sto in sto tisočev nesrečnikov. Mirno teče mimo zelena Sava, ki je nekoč odnašala iznakažena trupla. Muzej, film. Oči odvrta človek od prizorov nepojmljivih grozodejstev, ne more pa odvrniti misli. Nad planjavo raste kamnit cvet, simbol vere in upanja...«

»Oj Kozaro, seko zelena, ti si mog Mladena u krilo primila,« so recitali mladinci tožbo majke knežpoljke Stojanke. Vodnik pri spomeniku je govoril tako prepričljivo, da smo podoživeli legendo o ljudstvu, ki je krvavelo, pa vendar zmagalo. Med žrtvami je bilo tudi 11.000 otrok, starih do 14 let. Večji so bili že borci. Mladina je bila srce upora. Po bitkah pa so žene pobirale pohojeno žitno klasje in trupla svojih bratov, očetov in sinov... V Jajcu smo se sprostili. Saj se je tu, v tem mestu, potrjevala zmaga ljudske volje... Po strmi kameniti poti smo se v Drvarju povzpeli do Titove pečine v živi skali. Oživele so zgodbe o junaštvu prebivalstva, ki je umiralo, pa kljub mučenju ni izdalo svojega Tita... In na Kordunu... grob do groba... Nove, čeravno skromne hišice med cvetočimi slivnjaki... Niti dež na Plitvicah ni mogel skaliti razpoloženja. Avtobus je polnila pesem, smeh se je razlezel na vse. Izlet je uspel ob organizaciji našega predsednika in s pomočjo vodnika-mladince...«

To je le delček pripovedi Joštove Darinke iz njenega, njenih tovarišev borcev in mladincev medloških uspelega izleta. Takih pisem pa je mnogo, izletov tudi. Ne posebno organizacijsko zahtevna oblika razvijanja revolucionarnih tradicij ponuja najlepša doživetja in tako pomembno »zblizevanje generacij«. Kajti ponekod morajo poveličevati in napihovati slavo svoje zgodovinske preteklosti, pri nas, v Jugoslaviji pa o narodnoosvobodilnem boju pojejo gozdovi, reke...

B. Ž. J.

Napadu Nemcev je botrovalo izdajstvo

Kdo so padli partizani?

Dne 18. marca 1942 je prispela iz Polhograjskih dolomitov – Samotorice na Gorenjsko v Poljansko dolino skupina partizanov, imenovana Levstikova četa, o čemer pričajo preživeli borci. Štela je okrog 20 borcev.

V skupini so bili večinoma borci iz Gorenjske, ki so se umaknili pred Nemci v Ljubljano ali pa so že prej živeli v Ljubljani. V partizane so odšli kot prostovoljci, pot jih je zanesla v Dolomite in dalje na Gorenjsko. Skupino sta vodila komandir Jože Šavli iz Jesenic in politkomisar Jakob Molk-Mohor. V Poljansko dolino jih je pripeljal udeleženec dražgoške bitke Miha Demšar, po domače Bogonarjev iz Predmosta pri Poljanah. V Poljanski dolini so se nad vasjo Vinharje v »Vinharškem borštvu Kušarjevec« pridružili delu borcev Poljanske čete, ki jih je vodil rajonski sekretar partije politkomisar Maks Krmelj-Matija, po domače Krivar iz Hotovelj. Skupina, ki je prišla iz Dolomitov, je nameravala nadaljevati pot v smeri; Jelovica, Jesenice, da bi okrepila partizanske enote na tem območju.

Že naslednji dan ob prihodu je začelo močno deževati. Pred dežjem so se iz gozda zatekli na hlev Brdarjeve domačije v Vinharjih. Po dveh dneh je dež ponehal, zato so odšli v gozd in se utaborili v Naconovi gmajni ob Žabenski grapi nad Žabjo vasjo v Poljanski dolini.

Prvi večer po utaboritvi sta dve skupini borcev odšli v akcijo. Prva z nalogo, da preskrbi živež, druga pa je poskušala dobiti orožje pri kmetu, ki ga je skrival vse od razpada jugoslovanske vojske. Dne 21. marca zjutraj so taborišče nenadoma napadli Nemci. Očitno je bilo, da jih je nekdo izdal. Borci so pravkar pozajtrkovali, ko se je začel napad. Po prvih streljih je padel stražar. Presenečeni borci nedomačini so se umikali v smeri grape. To usodno napako so štirje plačali z življenji. Po napadu so se borci umaknili v smer Vinharje na Brdarski grič. Ko so ugotovili, da manjka sedem tovarišev, so poslali patroljo nazaj v taborišče. Tu je našla pet mrtvih tovarišev.

Od borcev ki so prišli iz Dolomitov, je pet tovarišev pod vodstvom Jožeta Šavlija krenilo proti Jesenicam, ostali pod vodstvom Jakoba Mohorja pa so se vrnili nazaj v Dolomite. Tja jih je vodil Franc Oman, kurir Poljanske čete.

Padle borce sta 25. marca pokopala Terenca Ciril Mrak (po domače Prbič) iz Žabje vasi in Jože Režek (po domače Mežnar) iz Srednje vasi. Slednji je za padle partizane napravil iz desk zasilne krste. Pokopala sta jih na mestu, kjer so padli. Nekateri okoliški prebivalci so po napadu opazili, da so vodili Nemci s seboj ujetega partizana. Nekaj dni po tem, ko so borce pokopali, so se gestapovci vrnili na prizorišče napada s prav tem ujetim partizanom. Zahtevali so izkop trupel. Ujeti partizan jih je moral umiti po obrazu. Nato so vse fotografirali in zahtevali, da jih ponovno zakopljejo. Očitno je, da je gestapo želel vse mrtve identificirati s pomočjo fotografije in ujetega partizana.

Kje sta ostala dva borca, ker jih je manjkalo sedem. Nekako dve leti po tem dogodku je Marija Petrič (po domače Savančarjeva) iz Žabje vasi slučajno našla globoko v gozdu ob Žabenski grapi okostji dveh padlih borcev. Sklepamo, da sta bila ob napadu taborišča ranjena, se zavlekla v gozd in tam umrla.

Po vojni so padle borce s posmrtnimi ostanki prenesli v Srednjo vas-Dobje in jih pokopali v skupno grobnico, na levi strani reke Sore ob robu gozda. V tej grobnici je pokopanih 29 partizanov, ki so padli v zgornjem delu Poljanske doline.

Od padlih in ujetega smo doslej identificirali štiri borce in sicer:

- 1) Ludvik Benedičič, Javornik, Jesenice,
- 2) Ivan Rebernik, Javornik, Jesenice,
- 3) Karol Zima-Silni, Rateče, Kranjska gora,
- 4) Viktor Srečnik, Trzič,
- 5) Rudolf Koprivnik, Trzič. Slednji je bil ujet in ustreljen kot talec 1. julija 1942 v Mostah pri Žirovnici.

Ostaja vprašanje, kdo so ostali trije padli borci? Prosimo svoje padlih in borce, ki so bili v tej enoti, da sporočijo podatke na naslov:

Janko Mrovlje, 62000 Maribor, Aškerčeva ulica 24

Podatki padlih in ujetega s fotografijami:

Ludvik Benedičič rojen 19. avgusta 1903, Javornik, Jesenice, žerjavovodja, zaposlen v železarni Jesenice. Bil je član KPS od leta 1936, leta 1941 interniran na Ivanjici. V partizane je stopil 27. julija 1941. Padel 21. marca 1942 v Žabenski grapi v Poljanski dolini.

Ivan Rebernik, rojen 16. avgusta 1921, Javornik, Jesenice, ključavničar, zaposlen v železarni Jesenice. Član Skoja od leta 1940. V partizane je odšel 22. julija 1941. Padel je 21. marca 1942 v Žabenski grapi v Poljanski dolini.

Karol Zima-Silni, rojen 27. septembra 1917, Rateče pri Kranjski gori, občina Jesenice, mesar, sin železničarskega čuvaja.

Leta 1941 je bil poklican v vojsko. Po napadu Nemcev leta 1941 se je prebil v Ljubljano, odkoder je februarja 1942 odšel v partizane. Padel je v Žabenski grapi 21. marca 1942.

Viktor Srečnik, rojen 18. decembra 1913 v Trziču, zadnje bivališče Trzič, št. 142, tekstilni tehnik in operni pevec, zaposlen v tekstilni tovarni Trzič.

Bil je član Skoja od leta 1937. Pred Nemci se je julija 1941 umaknil v ilegalo, kasneje je odšel v Ljubljano. Februarja 1942 je odšel iz Ljubljane v partizane. Padel je 21. marca 1942 v Žabenski grapi v Poljanski dolini.

Rudolf Koprivnik, rojen 31. marca 1923 v Trziču, zadnje bivališče Trzič, št. 239, tekstilni delavec v bombažni predilnici in tkalnici v Trziču.

V zimi 1941/42 se je pred Nemci umaknil v Ljubljano, odkoder je februarja 1942 odšel v partizane. Dne 21. marca 1942 so ga Nemci ujeli pri napadu na partizansko taborišče ob Žabenski grapi v Poljanski dolini. Odvedli so ga v zapore Begunje in ga ustrelili kot talca 1. julija 1942 na klancu v Žirovnici.

Grobovi petih partizanov so ostali skriti

Leta 1944 je na Pohorju zapadlo mnogo snega. Črni veh, Velika in Mala Kopa ter Kremzarjev vrh so bili podobni velikanskim snežnim kepam. V visokem snegu sta lezla partizanska kurirja, sneg jima je segal do pasu, in prišla do samotne koč. Samevala je na visokem hribu, kraj se je imenoval Hudi kot. Pravkar sta hotela potrkati na srednje okno, ko sta začula nekje nerazločen človeški glas, kakor da ga je od nekod prinesel veter. Tesno jima je postalo pri srcu. Potuhnili sta se. V visokem snegu sta zlezla nazaj v gozd, in ko sta bila na varnem, je Mirko začel šepetaje tožiti Jošta:

»Uh, kako me zebe! Prstov na nogi ne čutim več. Kar tema se mi dela pred očmi, tako sem lačen.«

Za hip je utihnil, potem pa je nadaljeval:

»Kdo ve, kaj zdaj počenja moj oče. Nemci so ga zaznamovali. Dokazati mu ne morejo ničesar, čeprav trdijo, da je zelo sumljiv človek. Nič koliko preiskav in zaslišanj so opravili. Oče se je izvil iz nemškega precepa že nekajkrat, vendar ne vem, kako bo tokrat.«

Mirko še ni dopolnil 15 let, bil je še brez izkušenj, a že je hodil po nevarnih kurirskih poteh. Zdaj ga je Jošt posvaril:

»Zleziva ritensko po tem potoku in se vzpniva na tisto gosto smreko. Nemška policija si pomaga z dresiranimi psi, zato bova po tej že izhojeni poti nasula nekaj tegale prihranjenega popra. Tako pes ne bo mogel vohati za nama. Če ostaneva tukaj, naju za gotovo odkrijejo, in potem, potem je z nama konec. Pst! Ali slišiš, so že tu!«

In res. Mimo njiju se je previdno pomikala nemška policijska kolona. Postave so bile ogrnjene s snežno belimi pelerinami. Oprezno so začeli preiskovati teren. S plaho negotovostjo so obračali gozdno grmičevje, stikali zdaj tu zdaj tam, s štirimi dresiranimi psi. Močnejša policijska patrolja, ki ji je poveljeval dolgolas in rejen poročnik, je zoževala prostor: pričakovati je bilo, da ju odkrijejo. In kaj se je zgodilo? Policist, ki je je vodil in krčevito držal dresiranega psa, se je ob nečem spotaknil in padel v globljo jamo. Poštoeno se je opraskal in se obstretil v levo nogo, ker se mu je med padcem sprožila brzostrelka. Dresirani pes je žalostno cvilil okoli njega z okrvavljenim gobcem, kajti tudi njega je ranil strel. Psu je sicer uspelo, da je zlezel iz jame, policist pa se je še zmeraj premetaval v njej in klical na pomoč. Njegovi spremjevalci so navezali vojaške pasove in ga izvlekli. Poročnik se je tresel od jeze! Pobrali so se nejevoljno in odhajali z ranjenecem, ta je neprestano stokal. Dva metra stran, visoko v smrekovih vejah, sta kurirja kakor okamenela opazovala ta dogodek. Vsaka njuna mišica je bila pripravljena na odpor. Jošt je tedaj šepnil Mirku:

»Ali vidiš, kako jima je природа zagodila!«

Zimski veter se je enakomerno zaganjal med veje, ki so cvilile in se pripogibale. Kdaj pa kdaj se je z njih v dolgem in okroglem pramenu sesul sneg. Ob napetem prisluškovanju sta zlezla z drevesa in se kot lačna volkova tihotapila do koč. Mraz jima je zlezel v kosti. Zdaj nista opazila nobenega sumljivega znamenja. Nenadoma je eden od njiju nalahno potkal na srednje okno na zgornji strani poslopja. Neslišno se je odprla polovica okna in že se je pokazala glava z žensko ruto. Zdaj so tudi zaškripala kuhinjska vrata. Kurirja sta stopila v polmračno kuhinjo. Na klopi ob krušni peči je podremeval oče. Bil je znana dobričina, zaradi tega so ga spoštovali daleč naokoli. Večkrat ga je kdo izzval in se je v šali rad postavil s svojimi doživljaji iz prve svetovne vojne, ko je služil pri regimentu krajskih Janezov. Zlasti je rad pogrevljal tisto, kako so se topli z Lahi. Pri tem se je marsikdaj tako zatopil v tiste čase, da je nehoti mečkal krajec svojega oguljenega klobuka, na katerega je bil prav tako ponosen kot na svoje spomine. Mati je božala senčnik petrolejke in bila globoko zatopljena, nekaj težkega je premlevala. Povila je tri krepke sinove. Starejši je obležal pred dnevi na bojišču nekje na Gorenjskem v boju z nemško soldatesko. Dva pa sta bila v partizanih na Stajerskem v Zidanskovalski brigadi. Tudi o njiju ni bilo nobene vesti. Po nagubanem, izpitem obrazu in razpokanih rokah je bilo sklepati, da že iz mladih let trdo dela, in da je mimo nje šlo že mnogo gorja. Na njenih ramenih je ležalo šest križev.

Segli so si v roke. Mati je fantoma vsakemu posebej dala velik kos domačega kruha. Oba kosa sta kmalu izginila v želodcih lačnih kurirjev. Tudi toplo hribovsko mleko jima je zelo teknilo. Izmenjali so nekaj besed o vojni in o tem, da je bo kmalu konec. Zopet so si segli v roke, si jih stiskali, kot da se zadnjič pozdravljajo. Temne slutnje so jih obdajale. Kurirja sta obljubila, da se bosta drugi dan proti večeru zopet oglasila.

Drugi dan sta oče in mati zaman čakala na kurirja. Po dveh dneh sta zvedela, da sta bila izdana in ubita iz zasede.

Vojne je bilo konec. Oče in mati sta vsak večer čakala na sinove, kdaj se bodo vrnili. Ni jih bilo. Spoznala sta, da so tudi sinovi padli. Toda kje so pokopani, se sprašujeta. Vprašujeta se še danes. Še vedno mislita tudi na kurirja Mirka in Jošta. Če bi oče in mati vedela, kje je pokopanih vseh pet, bi jih prav gotovo obiskala kljub svoji starosti.

Vojna je kruta. Za seboj pušča neizbrisne sledove. Kako bi bilo lepo, če vojne nikoli ne bi bilo? Kako srečen bi bil človek.

Drago Miklavec

OBLETNICE

Po poteh Gorenjskega bataljona

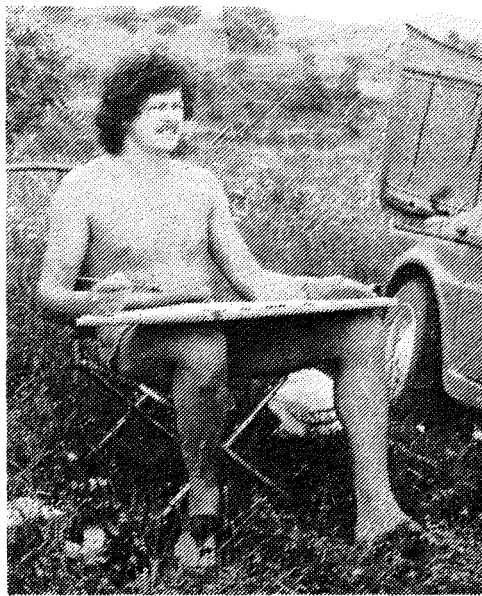
Deset let Dolenjske (Novoteksove) slikarske kolonije

Letos, v prvih dneh avgusta, je praznovala desetletnico obstoja Dolenjska slikarska kolonija Novoteks, za katero je značilno, da je, za razliko od drugih slikarskih kolonij, imela skoraj vedno predpisano temo. Pred desetimi leti so slikarji ustvarjali na temo propadajočih mlinov na Krki, nato so se lotili upodabljanja izredno zanimive dolenjske kmečke arhitekture in mehke dolenjske pokrajine; peta in šesta Novoteksova slikarska kolonija je bila posvečena Novemu mestu, dočim je bila tema v sedmi in osmi zelo široko zajeta: vse od dolenjske metropole do človeka, ki prebiva in dela na tem koščku domovine. Leta 1979 pa so se organizatorji – na pobudo tovariša Franca Leskoška-Luke in Odbora za varstvo spomenikov narodnoosvobodilnega boja na Rogu – odločili za temo Partizanski Rog in Baza 20. To je razumljivo, saj so ti kraji povezani z nepretrgano verigo pomembnih zgodovinskih dogodkov in navadno si želimo vse tisto, kar nam je najdražje, tudi ohraniti in eden izmed načinov ohranjanja je tudi slikarski. Slike, ki jih naslikajo umetniki, imajo poleg likovne vrednosti še dokumentarno, kajti skozi likovna sporočila odseva, tako realnost današnjega časa, kakor tudi preteklost.

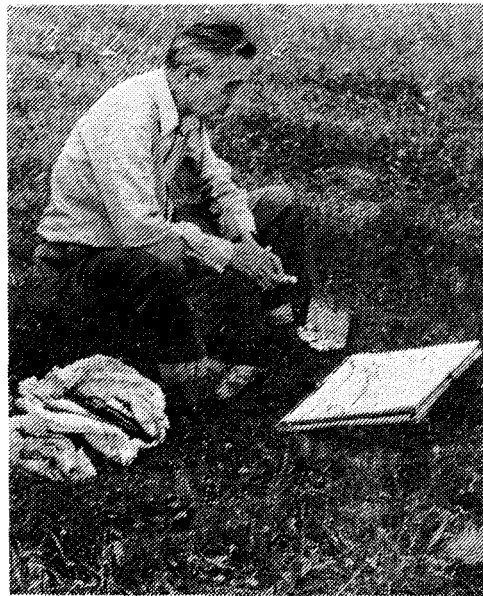
Jubilejna dolenska slikarska kolonija Novoteks 1980 je bila posvečena Gorjancem, Gorjanskemu bataljonu in krajem, ki so povezani z zgodovino Gorjanske bataljona. Da so se organizatorji letošnje jubilejne slikarske kolonije odločili za to in takšno temo imata največ zaslug nekdanja komandanta Gorjanske bataljona Franc Pirkovič-Crt in Maks Vale-Fiči. Posebno zavzet za takšno snov, ki naj bi jo predpisali slikarjem, je bil Maks Vale, ki že vrsto let zbira slike s tematiko krajev, kakorkoli vezanih na zgodovino Gorjanskega bataljona. V svoji zbirki slik ima upodobljeno že večino krajev, kjer se je bodisi Gorjanski bataljon zadrževal, bojeval ali imel tam bolnišnico ali bil sam kraj kako drugače pomemben. Na ta način nastaja edinstvena slikarska zbirka, ki je na eni strani dokumentarno uglasena, hkrati pa

**Milan Malič iz
Sekuličev je
udeležencem
jubilejne
Dolenjske
slikarske
kolonije
govoril o
narodno-
osvobodilnem
boju**

Marija Prelog

Jože Kotar

Evgen Sajovic

umetniški dokument iz današnjih dni. Udeleženci letošnje slikarske kolonije Novoteks bodo k tej njegovi zbirki samo še prispevali, nove slike in nove poglede na kraje pod in v Gorjancih in na kraje, kjer je zgodovina Gorjanskega bataljona še posebej zapustila svoj pečat.

Ob tem moramo opozoriti na posebno vlogo, ki jo ima za vse te kraje Odbor Gorjanskega bataljona, ki je bil ustanovljen pozimi leta 1967, za praznovanje petindvajsetletnice ustanovitve Gorjanskega bataljona, in ki je sklenil, da bo vsako srečanje povezano z akcijami za splošno korist prebivalstva krajev, iz katerih je bataljon zrastel. Po besedah obeh komandantov povzemamo osnovno izhodišče odbora, da morajo te vasi dobiti predvsem elektriko, pitno vodo, šole in sodobne ceste. Te naloge sta sprejeli tudi občinski skupščini Krško in Novo mesto, kjer ima bataljon domicil. V jubilejni izdaji glasila Gorjanskega bataljona ob njegovi petintrideseti obletnici sta komandanta med drugim zapisala tudi tole: »Tako je vsakoletna tradicionalna proslava Gorjanskega bataljona povezana tudi z zaključkom komunalnih del v enem od predelov gorjanskega območja. Tekom treh let so bile elektrificirane vse vasi, velik del naselij je dobil zdravo pitno vodo. Tako je vas Plav-

nina dobila dobro cestno povezavo, Črneča vas vodo, elektriko in asfaltno cesto, Vodenice vodo, cesto ter priključek k cesti na Javorico, pravkar pa smo zgradili cesto Mokro polje-Orehovica-Cerovi log-Vrhopolje-Šmarje. To so samo nekatere od obljub, ki smo jih izpolnili. Ena od velikih nalog, ki so še pred nami, je postavitve spominskega doma borcev Cankarjeve brigade na Javorici. Dom bo rabil v športne in rekreativne namene ter za potrebe šole v naravi. Meni va, da z zgraditvijo naš dolg tukajšnjemu prebivalstvu še zdaleč ne bo povrnjen. In prav je tako. Razvoj gre naprej, še veliko je nalog, ki jih bomo s trdno voljo in enodušnim sodelovanjem vseh ljudi uspešno uresničili. »

To je le drobci iz prizadevanj Odbora Gorjanskega bataljona, ki bi zaslužili za vse tiste uspehe, ki jih je dosegel in o katerih se tako malo izve zunaj ozkega območja, poseben članek. Zato ni čudno, da so tudi mlade slikarje, ko so poslušali pripovedovanja obeh komandantov, prevzele marsikateri nove misli, tako v zvezi s slikarskim delom, kakor tudi z odgovornostjo, ki jo ima umetnik do upodabljanja krajev, tako tesno povezanih z zgodovino narodnosvobodilnega boja in z delom odbora Gorjanskega bataljona v današnjih dneh.

V jubilejni deseti dolenjski slikarski koloniji Novoteks 80 so sodelovali: Anton Dolenc, Eva Heimer, Leon Koprnc, Jože Kotar, Kamilo Legat, Igor Meden, Mirna Pavlovce, Marija Prelog, Evgen Sajovic in Tone Tomazin.

Izbor slikarjev je bil generacijsko dokaj pestro razgiban, od nestorja Evgena Savjovca (rojen 1913), nekdanjega aktivista in ustanovnega člana kulturne skupine pri glavnem štabu, ki ga omenjamo na tem mestu kot prvega, čeravno je Jeseničan Tone Tomazin dve leti starejši a po slikarskem stažu mlajši do Leopolda Koporca, Antona Dolenca in Kamila Legata iz srednje generacije, medtem ko so vsi drugi predstavniki najmlajše generacije, diplomanti ali absolventi Akademije za likovno umetnost v Ljubljani – razen Jožeta Kotarja, slikarja amaterja, domačina iz Novega mesta, ki je za zbirko Maksa Valeta doslej naslikal največ slik na temo Gorjanskega bataljona. Prav zaradi take generacijske raznolikosti bomo verjetno lahko priče izredno zanimivi razstavi, ki bo v počastitev praznika dneva republike, letos v Šentjerneju. Prav v Šentjerneju je bil že v poletju leta 1941 ustanovljen rajonski odbor OF, ki je v letu 1942 prerastel v podokrožni odbor. Po vojni se je Šentjernež razvil v trdno gospodarsko središče.

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZ

Jože Žabkar

Govnarski trn

**Lesen naš Govnars je, tesan,
še rjuh v vseh posteljah ni,
naš žični samostan
reš pol hudčiča vreden ni!**
**Da to resnico vam dokazem,
sem v roko svojo vzel pero,
z njim vse in vsakega prikažem,
pa naj magar zamera bo!**
**Naš dični Capo capitano,
na primer to ima slabost,
da s kretinjo, ko za harfo ubrano,
si stalno praska – zadnjo kost!**
**Ob njem korak svoj proži smelo,
za blagor vsacega izmed nas
tenente Trampuš – colonello,
tolmač za vse in v vsaki čas...**

*Predlagam, da ves Govnars sklene
kupiti čevlje mu za trud,
saj vsled tekaške svoje vneme
bo kmalu bos in – neobut...*

Poslan bo clo na olimpiado,
da tam pokaže kaj je tek,
saj vezbanja za »nurmijado«
ma v Govnarsu res na pretek!
In kaj naj rečem o apelih,
ki dvakrat dnevno se vrste?
Naj zinem nekaj nam veselih,
ki večkrat se nam dogode!
Preveč se sicer zint ne upam,
ker srd me lahko doleti,
je tole lahko vam zaupam,
kar Govnars ves že govori.
Apel je prvič stvar nevšečna,
na njem nam zakone dele,
ki v naša srca prenesečna
nam stalno spijlejo gorje...

Apel pa tud je prekoristen,
za najdene stvari urad,
Sherloch Holmes, to je pristen
za zgubljeno poiskat!

Šef prelepe te ustanove,
je neki višji oficir,

*ki za Šuflaja se zove,
je slovenščne čiste vir!*

»Danes opet našla nešto
sem pri tista lepa pump:
oko me je jeste vešto
našla čisto nova gumb!«

**A dovolj o teh zadevah,
zda pogledjmo našo jed,
ki kot voda v naših črevah
tudi zasluži par besed!!**

Vir vse dnevne naše hrane,
si vodeni kazen ti,
nudiš trave nam izbrane,
da nam kri kar zeleni!
Oh, ti kazen naš akvarij,
ti skelet si brez mesa,
zgoji špinacni naš herbarij
v črevih votlo nam grgraj!
Kaj v črevesju me zavija?
Kriv tega je en fižol,
ki kot zračna kalorija
sili ven tem sred kar fjo!
Ker ves Govnars že se spuntal
vsled želodčnih je skomin,
dr. Borštinar je pogruntal,
kaj je travni vitamin!

*To je stvar oblike drobne,
kliče se antikrepin,
čuva nas, da od čorbe zlobne
in od vode nismo hin!
A sedaj postal sem mnenja,
da pustimo kazen v strah,
naj govnerska hrabra srenja,
se ozre na naš mejdan!
Vsak, ki pride z druge zone,
res je velik siromak,
saj je roba vsa na bone,
konzerve, česen in tobak!...*

konzerve, česen in tobak!...
Slika tega je kantina,
v njej godi se marsikaj
vsa govnsraka domovina
rine se naprej, nazaj!
Tu razlike ni med nami
če si star, al če si mlad
s kletvo, z brčami, z rokami,
rineš se naprej – odzad!
Včasih pa v rivaliteti,
komu kri preveč skipi
in navzlec vsej etiketi
se v rivala zapodi:
»Bi požrl vse konzerve,
ti prašičji požeruh,
jaz aktevci, ti z rezerve,
men paštete teb suh kruh...»

»Molč no molč no stara krava,
pa zapiš si tale vic,
zate je dobra zelenjava,
ti prasica vseh prasic!«

*In zmerjanje to veselo
scimi se v pretep krvav,
Cara Sala del Duello *
dom prebujnih si zabav!*

OPOMBA

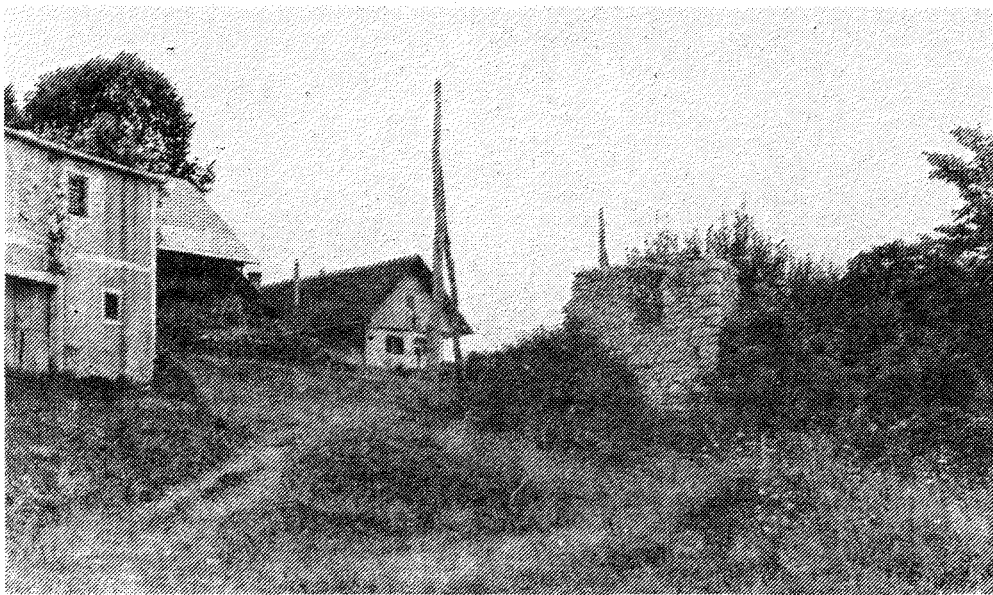
Ta pesem, ki jo je v Gonarsu napisal znani, danes že pokojni profesor matematika Jože Zabkar in jo naslovil Govnarski trn, cika na pogoste spore med aktivnimi in rezervnimi oficirji, ki so bili v taborišču Gonars skupaj zaprti. Kar se tiče profesorja Jožeta Zabkarja, ki je bil zelo skromen, vendar šegav in duhovit človek, je tudi to oficirsko prerekanje, duhovito osmehli in osilali, in to posebej omenil v dvalindvajseti kitici. V drugem delu taborišča pa so bili drugi civilni taboriščniki, ki jih Jože Zabkar omenja v navedenih »druge zone« v dvajseti kitici. Pesem je med svojimi starimi zapiski našel Peter Falatov iz Kanala ob Soči; prepisal jo je 19. aprila 1942, po recitacijskem večeru, ki ga je pripravil sam priložnostni pesnik Jože Zabkar.

(Ureja: Črtomir Šinkovec)

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM PARTIZ

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

Buliči s porušeno stavbo, kjer je bila partizanska bolnišnica

Danes je na njegovem območju več kot 1.500 delavcev in prav je, da bo v takšnem kraju organizirana jubilejna deseta razstava slikarske kolonije.

Slikarji so morali letos delovati na zelo širokem območju. Tako smo jih srečevali v Škocjanu, Beli cerkvi, Šmarjeti; v krajih, kot so Ratež, kjer je Gorjanski bataljon leta 1942 napadel fašistično postojanko v Suhorju, kjer je prav tako leta 1942 sodeloval Gorjanski bataljon, ko je skupaj s Cankarjevo brigado in Trinajsto brigado hrvaških partizanov napadel tamkajšnje belogardistično postojanko. Še več podobnih krajev bi lahko našli, a omenimo samo še en kraj, ki se je slikarjem zaradi slikovitosti še posebej priljubil, pa so ga lahko zaradi oddaljenosti obiskali samo enkrat, ko so imeli na voljo organiziran prevoz. To so Buliči, majhen zaselek v Žumberku na hrvaški strani pod vrhom Gorjancev. V Buličih je delovala Gorjanska četa in pozneje Gorjanski bataljon in sicer z nalogo zavarovanja in preskrbe hrvaško-slovenskih partizanskih bolnišnic v Žumberku. Ob obisku Buličev so v sosednji vasi slikarji našli na Milana Maliča iz Skuličev, ki jim je razložil iz dnu narodnoosvobodilnega boja zgodovino teh majhnih krajev in če bi slikarjev ne priganjalo delo, bi ga poslu-

šali še ure in ure.

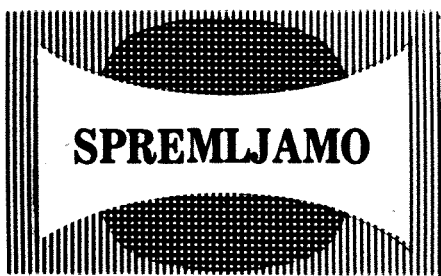
Med pogovori, ki so jih imeli slikarji v »novomeški bazi« v hotelu Metropol, so prišli v zvezi z delom na predpisano temo, do marsikateri zanimive ugotovitve, posebej še, ker je bila vezana na zgodovino narodnoosvobodilnega boja. Vsi so si bili enotni, da slikar – umetnik ne more biti čisti dokumentarist, ki naj bi verno upodabljal današnji videz kraja, znanega zaradi vojaških akcij Gorjanskega bataljona in delovanja terenskih NOO in OF odborov, rajonskih odborov OF in KP na političnem, gospodarskem in drugem področju. Zanimiva je ugotovitev, da je bilo vse pramalo časa za poglobljeno delo, za opazovanje krajev vse do tiste mere, ko jim slikar lahko prisluhne in na podlagi spoznanja ustvari sliko, v kateri se morata odražati značilnost motiva in pa slikarjeva osebna izpoved. Zato bo verjetno tudi razstava v Sentiernju uglasena po izpovednih močeh slikarjev in z njihovo osebno interpretacijo krajev oziroma motivov. Razen nekaterih, ki so se posvetili strogo dokumentarni opisi krajev, s točno določenimi lokacijami, kjer so bili boji partizanov ali se je kaj drugega pomembnega dogajalo, bodo drugi prevzeli kraj samo za osnovo svoji umetniški izpovednosti in motiv tudi v tem smislu pre-

delali.

Še eno vprašanje so slikarji reševali v teh medsebojnih pogovorih: čas delovanja slikarske kolonije. Letos se je pokazalo, da prvi avgustovski dnevi ne odgovarjajo slikarjem. Veliko jih v tem času prebije na morju ali kje drugje svoj dopust. Zato so se ogrevali za novo zamisel slikarske kolonije, pri kateri bi lahko veliko pomagal tudi Odbor Gorjanskega bataljona. Možnost slikanja naj bi imeli skozi vse leto in ker so Gorjanci in drugi kraji izredno razsežno področje, naj bi za slikarje pripravili, na primer, v enem kraju prostor za dva, v drugem morda za enega samega, v tretjem za dva ali tri slikarje. Le ti pa bi si potem izbirali tako termin, kot tudi kraj, v katerem bi želeli slikati. Na tak način bi bilo mogoče pridobiti tudi tiste in take slikarje, ki se zaradi avgustovskega termina ne morejo udeleževati dela v slikarski koloniji.

Sklepna ugotovitev tega zapisa pa je: brez povezave organizatorja letošnje desete jubilejne dolenske slikarske kolonije Novoteks z odborom Gorjanskega bataljona in še posebej s tovarišema, nekdanjima komandantoma bataljona, Francem Pirkovičem in Maksom Valetom, bi bilo delo slikarske kolonije bistveno osiromašeno.

Andrej Pavlovec

Televizijsko poletje se izteka

Prinašalo nam je srečanja različnih vrst, med njimi tudi srečanja v stari kavarni ter neizogibna vsakoletna Jadranska srečanja. Kratklega sončnega in nekoliko daljšega stabilizacijskega poletja se bomo spominjali tudi zavoljo njih. Toda...

Jadranska srečanja

Predvsem se vprašujemo, zakaj slovenska televizija tako vztrajno in že vsa leta posreduje te istranske »igre brez meja«. Vmes je nekaj kot občutek programskega mašila po liniji najmanjšega odpora. Te oddaje so si namreč, kljub manjšim variacijam na temo, enake ne le iz tedna v teden, temveč tudi in predvsem iz leta v leto: isti obrazi, isto vzdušje, isti namen in pomen pa tudi isti vnaprej zamejeni rob domislic, kar vse je brez vsakršnih nadaljnjih notranjih ali zunanjih razsežnosti, brez šarma in brez vsebinske spodbude; da bi bila mera polna, so letošnje prizorišče vseh srečanj reducirali na Biograd in s tem monotonost dogajanja iz oddaje v oddajo samo še potencirali. Taka, kot je, je ideja srečanj že zdavnaj izčrpana in celo naveličana sama sebe, da o televizijskih gledalcih niti ne govorimo. Srečanja te vrste bi navsezadnje lahko prav tako »uspešno« potekalo tudi brez TV kame, kot nekakšna »interna« aktivnost dalmatinskih mest in mestec, pa saj bi bila tako nemara tudi bolj sproščena in bolj tekmovalsko spontana. Tekmovalne akcije najbolj zabavajo neposredne udeležence plavalnih, plezalskih ali veslaških »akrobacij«, medtem ko se oddaljenemu televizijskemu gledalcu zlepa ni več dano življati v dramatična naprežanja tekmovalcev, kar vse samo še prispeva k temu, da doživljamo tovrstne večere na ekranu kot jalova mašila, kakršnim le stežka obetamo dobrodoščilo tudi v prihodnjem letu... Smotno pa bi se bilo domisliti novih, drugače zastavljenih, manj stereotipnih, po vsebini, obliki in načinu vodenja bolj razvejanih jugoslovanskih srečanj. Posamezne televizijske hiše, razsejane po državi, bi morale v ta namen združiti pobudo, sile in denar ter ustvariti pravi, solidni poletni priboljšek, kar Jadranska srečanja v svojem enoličnem poteku

že zdavnaj niso več. Pa ne gre samo za poletje. Gre za vse leto, tudi za jesen in zimo, ko si igrive dinamike na ekranu prav tako želimo.

Pogovori v stari kavarni

Če nikogar drugega, se bomo s srečanj na Nebotičniku radi spominjali obraza in besed dr. Mihe Potočnika, ki je s filozofijo svojega dinamičnega življenja razgrnil pred nas mladost svojih triinšedemdesetih let, dobe, ko se dobršen del drugih ljudi že preda pričakovanju nemoči, nekakšni kapitulaciji, zoper katero je argumentirano in prepričljivo spregovoril prvi mož našega planinstva. Kot po ustavi nima nihče pravico podpisati kapitulacije države, bi tudi noben posameznik ne smel pristati na lastno kapitulacijo. Pozna leta sama po sebi niso nikakršen razlog za zapečarsko mirovanje in za prenehanje raznoterih aktivnosti, med kakršne sodita predvsem šport in popotna palica. Skratka: dr. Potočnik je bil enkratno učinkovit obraz na televiziji, kar pa je, žal, še poudarilo neizrazitost vrste drugih sogovornikov sicer prizadevnega Iva Zora, bodisi tistih v kavarni bodisi onih v upokojenskih klubih: pri večini se mu ne posreči odpreti lupine zadržanosti in prodreti do notranjega človeškega jedra. Skoraj vsi po vrsti ostajajo nekako brezimni, prikrivajoč kameri svoj lastni jaz. Tega so gotovo krive tudi skopo odmerjene minute, določene za posamični pogovor, a tudi to, da je v pogovorih prednost namenjena nekakšnim obimnim temam, ne pa posameznikovi človeški individualnosti: Ivo Zor jih za svojo mizo sprejema kot nekakšne »delegate« s področja ali območja, od koder prihajajo. Njihova neposredna človeška doživetja ostajajo v teh nagovorih ob strani, v senci.

Tudi za »srečanja v kavarni« velja nekaj podobnega kot za Jadranska tekmovanja: čemu zožitev na eno samo prizorišče, k eni sami mizici, v en sam kot? Mar ni starih kavnar po slovenski deželi več, od Ljubljane do Maribora in Pirana in Celja in Novega mesta in Trsta? Bi shema oddaje z menjavo prizorišča – ob enakih stroških izvedbe – ne pridobila? Bi je ne bilo mogoče razgibati in se z vsemi sredstvi spopadati z njeno monotonostjo, namesto da jo gojimo?

Nadaljevanje oddaj tega tipa je vsekaror zaželeno, saj lahko – v načelu – prispevajo svoj delež k »počlovečenju« našega preveč formalistično pojmovanega televizijskega sporeda. Doseči pa velja obojno razgibanost: notranjo, strukturno (razgibanost poteka vsake oddaje posebej – za spopad z okornostjo vzdušja in dogajanja v kavarni je dolžan poskrbeti režiser!) ter razgibanost serije kot celote (s selitvijo iz ambienta v ambient.) Prepričani smo, da se spleča. Pa ne zgolj iz formalnih razlogov!

Viktor Konjar

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE

REKORDEN OBISK SPOMENIKOV –

V prvih sedmih mesecih tega leta je spomenike na Grmeču, v Drvarju in Bosanskem Petrovcu obiskalo več kot 500 tisoč domačin in tujih turistov. Rekordno število ljudi je obiskalo spominski muzej »25. maj 1944« v Drvarju in spominski muzej »1. zasedanja Avnoja« v Bihaču. Grmeč je po izgradnji spominskih predelov na Koščanici in v Jasenici najbolj obiskana planina na območju sedmih Zahodnih krajiških občin. Menijo, da se je samo v zadnjih treh mesecih mudilo tukaj več kot 80 tisoč domačin in tujih turistov.

★

PETRIJIN VENEC NA BENEŠKEM FESTIVALU – Dne 28. avgusta se bo začel v Benetkah mednarodni filmski festival. V programu Beneški atelje, ki bo prikazoval dela mlajših filmskih avtorjev, bo nastopil tudi jugoslovanski film Petrijin venec, zmagovalac letošnjega puljskega festivala. Režiser: Srdjan Karanović.

RAZSATVA O EDVARDU KARDELJU –

Od 1. do 20. septembra bo v Mariboru, v Domu JLA, na ogled razstava o življenju in delu Edvarda Kardelja. Zbrane fotografije, številni dokumenti in bogata zbirka knjig, ki jih je napisal, razkrivajo njegovo življensko pot, prežeto z delom za lepšo, svetlejšo prihodnost. Razstavo, ki jo organizira MS ZKS za Podravje in Pomurje, spremljajo diapozitivi, ogled filma in predavanja, ki jih bo pripravil marksistični center v Mariboru.

★

JAKČEVI PORTRETI TITA PRI OSLOBODJENJU –

Založniška hiša Oslobođenje pripravlja tiskanje in izdajo portretov predsednika Tita, ki jih je naš umetnik ustvaril od zasedanja v Jajcu – skoraj v štirih desetletjih srečanj s predsednikom Titom – do zadnjega, še neobjavljenega portreta iz leta 1979. Oslobođenje bo portrete izdalo v mapi, in posamezne, v raznih velikostih in tehnikah;

prevzelo je tudi zastopstvo avtorskih pravic Božidarja Jakca za javno objavljane vseh njegovih del v naši državi.

Božidarja Jakca je posebno impresioniral lik tovariša Tita; prvič ga je narisal v Jajcu

PREŽIHOV MUZEJ ZA OBISKOVALCE –

Zvedeli smo, da obnovljeno Prežihova bajta v Kotlah, kjer je tudi muzej, sprejema obiskovalce. Muzej je odprt vsako dopoldne do 12. ure.

Prežihova hiša je tipično koroška, opremljena tako, kot so bile tisti čas vse kmečko-delavske bajte na Koroškem. V njej sta dve »hiši«, črna kuhinja, klet in prostorno podstrešje. »Hiša« na desni je opremljena s predmeti etnografske vrednosti, medtem ko so v sobi na levi razstavljene kopije rokopisov pisatelja Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca, polica z literaturo, ki jo je Voranc uporabljal, in seveda njegova zbrana dela in slike.

Muzej bodo v naslednjih letih še dopolnili: opremili bodo klet, razstavili tesarско orodje in na podstrešju pripravili razstavo manjše etnološke zbirke.

Adolf Ankon

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE

ČRNA NA KOROŠKEM

Po poteh koroških bataljonov

Ob krajevnem prazniku v Črni, ki spominja na junaške boje Vzhodnokoroškega odreda, ki jih je vodil narodni heroj Vinko Visočnik-Gašper od 10. do 15. avgusta 1944 v Koprivni in Bistri. Kljub trikratnemu premočnemu sovražniku so enote Koroškega odreda pregnale sovražnika nazaj v Črno.

Krajevna organizacija ZB NOV Črna je tudi na dan, ko so kraji Črne praznovali svoj krajevni praznik, organizirala patrole po poteh koroških bataljonov. Letos je bil pohod organiziran iz vrst mladine, tabornikov, planincev in borcev celotne občine Ravne. Na pohodu se je zbralo 106 udeležencev, med njimi več kot polovica borcev. Udeležil se ga je tudi najstarejši Jože Stopar, star 77 let, najmlajši udeleženki pa je bilo 7 let.

Pohod po poteh koroških bataljonov spominja tudi na pot 14. udarne divizije na Koroško, katere je imela med svojim pohodom spomladi 1944 zelo hude boje s sovražnikom prav v Javorju.

Kolona udeležencev pohoda, organizirana v bataljon in tri čete, je med potjo v Javorju in Jazbini obiskala tiste kmete, ki so med vojno mnogo pomagali naši partizanski vojski. Predvsem pa so se udeleženci pohoda ustavljali pri spomeniških obeležjih. Najprej so se ustavili pri kmetu Početu v Javorju, kjer so raztrganci 12. avgusta 1944 pobili med žetvijo pšenice pet domačinov.

V zgornjem Javorju pri Magdaleni so se udeleženci pohoda poklonili spomenu padlim borcev 14. udarne divizije pred tamkajšnjim spomeniškim obeležjem. V Jazbini so udeleženci pohoda obiskali nekdanjo Petričevo domačijo. Na skalo pritrjeno spomeniško obeležje spominja na krvavi dogodek pri Petriču 7. novembra 1943. Tu so namreč v zgodnjih urah tega dne Nemci nenadoma napadli. Prav v tem času je bila pri Petriču 1. četa koroških partizanov. V hudem boju so padli trije borci in Petričeva hčerka Micka. Hčerka Nežka pa je bila ranjena in so jo Nemci ujeli. Skupaj s starši so jo najprej mučili v celovških zaporih, pozneje pa vse skupaj izselili v koncentracijsko taborišče.

Kolona je nadaljevala pohod po Jazbini do Žerjava, kjer je bila slavnostna seja krajevnih skupnosti Črna v domu v Žerjavu. Tu so borci, udeleženci pohoda, pred spomeniško ploščo na delavskem domu ob spremljavi žalostinke rudniške godbe položili venec.

IGNAC ZDOVC

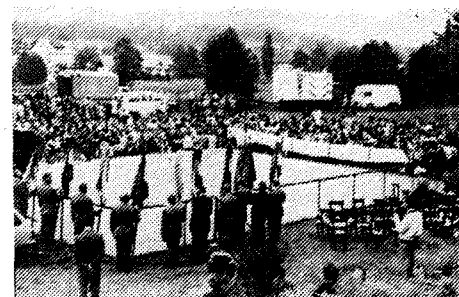
RIBNO

Srečanje železarjev borcev NOV

V soboto, 23. avgusta, je bilo v Ribnem pri Bledu 8. srečanje železarjev borcev NOV SOZD Slovenske železarnice. Na prijetnem prireditvenem prostoru zahodno od naselja se je zbralo nad tisoč delavcev borcev NOV, ki so še aktivno zaposleni v raznih delovnih organizacijah SOZD Slovenske železarnice, in vabljenih gostov. Med njimi so bili številni prvoborci radovljiske in jeseniške občine ter od drugih. Navzoči so bili predstavniki mladine in drugih družbenopolitičnih organizacij v omenjenih delovnih organizacijah in občinah. Osrednji govor na slovesnosti, ki se je začela ob 11. uri, je imel Slavko Staroverski, predsednik občinskega odbora ZB NOV Radovljica. V njem je opisal pomembnost partizanskega boja na tem območju Gorenjske in pri tem omenil najpomembnejše partizanske enote, kot sta bili Prešernova brigada ter Kokrški odred, in pomembne boje ter zmage, ki so jih izbojevale s sovražnikom. V govoru je poudaril tudi pomembnost prizadevanj za stabilizacijo gospodarstva.

Nato je sledil bogat kulturni program. Borci NOV in gostje so bili s prireditvijo zelo zadovoljni predvsem zato, ker so se srečali s borci in pri tem obujali spomine na dogodke v narodnoosvobodilnem boju in ljudski revoluciji ter na prehojeno pot po vojni.

BRANKO BLENKUŠ

Pogled na del udeležencev srečanja borcev železarjev

LUČE

Uspešno strelsko prvenstvo

Na občinskem strelskem prvenstvu v Lučah v Savinjski dolini, ki je bilo 10. 8. 1980, se je tekmovanja z vojaško puško na 100 m udeležilo dvajset najboljših strelcev iz strelskih društev z območja vse mozirske občine.

Prvi trije na tem tekmovanju (Pobrežnik iz Luč, Podlesnik ter Žibovt) so prejeli medalje, v nadaljevanje strelskega prvenstva na republiški ravni pa se bo vključilo osem tekmovalcev.

TONE MODRIJANČIČ

NAZARJE

Osrednja proslava praznika občine Mozirje

Osrednja prireditev ob prazniku občine Mozirje 15. septembra, bo letos v soboto, 13. septembra ob 9. uri pred kulturnim domom v Nazarjih. Tu bo namreč javno zborovanje prebivalcev tega in drugih krajev občine ter gostov. Slavnostni govor bo imel tovariš Tone Bole, ki bo med drugim govoril tudi o pomembnosti delovanja oficirske šole, podoficirskih šol in raznih tečajev, ki so jih organizirali in uspešno izvedli v NOV in POS. Na seji predsedstva odbora organizacije vojaškega šolstva NOV in POS pri glavnem odboru ZZB NOV v Ljubljani 2. aprila letos so se dogovorili, da bodo vsako leto pripravili srečanje udeležencev in predavateljev teh šol, in sicer v eni pokrajin Slovenije. Pred dvema letoma je bilo takšno srečanje v Metliki, združeno s praznovanjem jubileja 15. Belokrajinske brigade, letos pa bo takšno srečanje združeno s praznovanjem občine Mozirje. Na tem območju je namreč v letu 1944 in v začetku leta 1945 zelo uspešno delovala podoficirska šola 4. operativne cone. Na zboru se bodo kot leta 1978 v Metliki tudi zbrali udeleženci in predavatelji vseh šol in tečajev, ki so delovale med NOB v Sloveniji. Namen srečanja je, da udeleženci spet pridejo skupaj, oživijo spomine in se pogovorijo o svojem življenju. Za prevoz in prehrano bo poskrbel vsak sam.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA

Vabilo na odprto strelsko prvenstvo LAO

Ljubljansko strelišče bo oktobra prizorišče že 11. tradicionalnega odprtega prvenstva ljubljanskega armednega območja v streljanju. Tekmovalci bodo v kvalitetni in ženski konkurenci streljali 11. in 12. oktobra, v množični konkurenci pa 18. in 19. oktobra.

Tako kot doslej bodo tudi letos na sporedu tri discipline, streljanje s polavtomatsko puško na 200 metrov, z avtomatsko puško na 100 metrov in s pištolo na 25 metrov oddaljene tarče. Tekmovanja se v vseh treh konkurencah (kvalitetni, ženski in množični) lahko udeležijo samo

popolne ekipe, ki jih sestavlja šest strelcev, po dva v disciplini, vendar morajo biti starejši od 18. let. Svoje ekipe lahko prijavijo strelske družine, občinske strelske zveze, delovne organizacije, šole, ustanove, enote teritorialne obrambe in milice, krajevnih skupnosti in drugi, najkasneje do 30. septembra na naslov VP 2050-1, 61002 Ljubljana, podrobnejše informacije pa lahko dobijo po telefonu (061) 311-422 (int. 26-60). Pomen odprtih prvenstev ljubljanskega armednega območja je predvsem v tem, da svojih moči v strelski natančnosti ne merijo le pripadniki JLA ampak tudi delovni ljudje in občani

MATIJA HUDOVERNIK

ŠEBRELJE

Odkritje spominske plošče

V začetku julija so v Podstanajci pri Šebreljah, kjer je od 5. septembra 1944 do 22. marca 1945 delovala 2. pokrajinska partijska šola za Slovensko Primorje in Gorenjsko, družbenopolitične organizacije in KS Šebrelje pripravile proslavo s slovesnim odkritjem spominske plošče 2. pokrajinske partijske šole in tovariško srečanje.

Več kot 500 udeležencev proslave se je zbralo pred zadržnim domom v Šebreljah. Nato so kraji, nekdanji tečajniki in predavatelji ter ostali gostje, med katerimi je bil tudi dr. Jože Vilfan, član sveta federacije, krenili v dolino Podstanajce po poti, ki jo je s prostovoljnimi delom uredila mladina Šebrelj. Zbrane udeležence proslave je najprej pozdravil Jože Rejc, predstavnik krajevnih skupnosti Šebrelje, ki je tudi predstavil povojno izgradnjo požganih Šebrelj in skupna prizadevanja krajanov v zadnjem času pri elektrifikaciji, izgradnji vodovoda in cestni povezavi Šebrelj, največje vasi v idrijski občini, z ostalimi občinskimi središči v dolini.

Slavnostni govornik na proslavi je bil Viktor Podobnik, sekretar občinske konference ZKS Idrija, ki je poudaril velik pomen druge pokrajinske partijske šole, v kateri se je do konca maja 1945 izvrstilo sedem tečajev s skoraj 300 udeleženci.

Na mestu, kjer je stalo pet barak, ki jih je okupator slučajno odkril v zadnji ofenzivi in jih požgal, je Jože Lesar, prvi upravnik in predavatelj 2. pokrajinske partijske šole za Slovensko Primorje in Gorenjsko, odkril spominsko ploščo.

V kulturnem programu proslave so nastopili domači mešani pevski zbor in recitatorji z zbornico recitacijo Šebrelje, ki jo je v prvih letih svobode napisal partizanski pesnik Črtomir Šinkovec.

SILVO KOVAC

BREŠTANICA

Upokojenci na izletu

Upokojenci iz Breštanice naredimo vsako leto po več izletov z avtobusi predvsem v naše zgodovinske kraje, v katerih spoznavamo podrobnosti naše bližnje preteklosti iz NOB.

Osemindvajsetega junija smo si ogledali spominski park Trebče pri Podsedri. V hiši, kjer je stanovala sestra Titove matere Ana, smo si ogledali muzej iz življenja maršala Tita.

Ustavili smo se tudi v Kumrovcu in si tam ogledali rojstno hišo maršala Tita, v kateri je sedaj muzej, gospodarsko poslopje Brozovih in pred hišo stoječi kip maršala Tita, h kateremu smo položili šopek rdečih nageljnov. Tisoče in tisoče ljudi iz vseh krajev Jugoslavije prihaja v Kumrovec. Na parkirnem prostoru je vedno polno avtobusov.

V soboto, 16. avgusta smo naredili izlet na Gorenjsko. Iz Ljubljane smo se peljali do Urha. V tamkajšnji cerkvi, ki je spreminjena v muzej, smo videli strahotne zločine belogardistov in domobrancev. Videli smo slike umorjenih in slike rabljene. Ogledali smo si klet mežnarje, kamor so vodili žrtve na zaslišanje in mučenje.

V Begunjah smo si ogledali celice zapornikov in obiskali grobove talcev v Begunjah in bližnji Dragi. Od tu smo nadaljevali pot v Dražgoše. Ustavili smo se pri veličastnem spomeniku, ki je napravil na vse izletnike močan vtis. Izletnike smo seznanili s tridnevno dražgoško bitko in hramom Cankarjevem bataljonu. Okupator je takrat Dražgoše zravnaval z zemljo, dvainpetdeset moških je postrelil, otroke in ženske pa pod močno stražo pripeljal v breštanjsko taborišče. To je bilo januarja 1942.

MIŠKO ŽMAVC

KRIŽE

Dobro organiziran izlet

Dobra priprava, mnogo dobre volje že na samem začetku, neoporečna organizacija in veliko zanimivosti na poti so bile značilnosti izleta, ki ga je pripravila organizacija ZB NOV za člane in njihove svojce 16. avgusta letos.

Krenili smo na bolj ali manj znano pot iz Križa do Novega mesta in potem v partizansko Belo krajino. V Metliki smo si ogledali bogat in odlično urejen muzej. Izvedeli smo marsikaj od nekdanjega revnega življenja v teh krajih pa skozi osvobodilni boj do današnjih dni. Tudi ogled spomenika Stanetu Rozmanu je bil za mnoge nov dogodek. Po partizanski cesti smo se veselo vračali proti Gorenjski. Spremljala nas je pesem harmonikaša Jožeta Švaba in naša skupna pesem Jugoslavija.

LEON JANSKOVEC

STRANICE

Ob 35-letnici fašističnega zločina

Kurirji TV 33-S in kurirji TV 7-S smo se dogovorili, da pripravimo skupni miting na Stranica pri Matiji Adamiču v Gornji vasi, kjer je bila v neposredni bližini kurirska postaja 33-S, postaja 7-S pa je bila na Tolstem vrhu pri Slovenskih Konjicah.

Pripravili smo lep kulturni program s petjem, recitacijo in govori. Velika kmečka soba je bila polna ljudi. To je bilo 10. februarja 1945, ko je bila svoboda že na pragu, in zato si nihče izmed navzočih ni mogel misliti, da bodo fašistični zločinci zagrešili tak zločin, kot so ga storili 12. februarja 1945.

Na mitingu so se ljudje veselili skorajšnje svobode, peli, plesali zato, ker so spet slišali našo pesem. V tej vasi ni bilo domačije, ki ne bi sodelovala z osvobodilnim gibanjem, pa tudi veliko borcev je bilo iz te vasi. Okrog štirih zjutraj 11. februarja 1945 smo se razšli, domačini po svojih domovih, kurirji pa na postajo 33-S. Proti večeru istega dne smo bili obveščeni, da je prišlo veliko Nemcev na glavno cesto Celje-Maribor in da so zasedli skoraj vso cesto, ki vodi skozi Stranice. Mi temu nismo posvečali prevelike pozornosti, ker so imeli Nemci na Stranica občasne postojanke. Vendar smo se zmotili. V noči med 11. in 12. februarjem smo se kurirji TV 7-S ob spremstvu kurirjev TV 33-S vračali na Stranico. Pri prehodu ceste smo naleteli trikrat na nemško patroljo in šele v Straniškem klanecu se nam je posrečilo prečkati cesto okrog dveh po polnoči. Kurirji TV 33 so dobro poznali svoj teren in delovanje Nemcev na tem območju. Domnevali so, da Nemci nekaj pripravljajo, ker tako na goste še niso nikoli zasedali ceste. Dne 12. februarja 1945 smo imeli kot vedno javko na Konjiški gori med 12. in 2. uro. Takrat so nam kurirji iz TV 33 povedali, kaj se je zgodilo na Stranica tisto dopoldne. Cesta je bila zastražena in okrog 7.30 ure so s kamioni pripeljali ujetnike iz Celja, določene za izkop grobov. Skopali so dva groba: v enem počiva 60 talcev, v drugem pa 40. Nato so okrog 8. ure pripeljali talce. Prvi talec je bil obešen na oreh, last Velone Tjavž, ki ga je posekala, ostale talce so obesili na jablane, ki so rasle ob cesti. Sin Skaleta je hotel pobegniti, vendar ga je eden od fašistov ustrelil, njegovega očeta pa so obesili. Obešanje in pokopavanje je trajalo do 12. ure. Mrlič so vozili v grobova s Padežnikovim vozikom, domačini pa so morali gledati, kako morilci opravljajo svoja zločinska dela.

Minilo je 35 let od tega zločina in danes nas na to tragedijo spominjata grobova z granitnima spomenikoma. Za grobove skrbita občinski odbor ZB Slovenske Konjice ter krajevni odbor ZB Stranice, da so vedno lepo urejeni in okrašeni, pa tudi svojci žrtev prihajajo na ta kraj, ker se spominjajo svojih dragih.

Predviden je tudi spomenik na hribčku nad grobovoma, ki naj bi nas večno spominjal na fašistične zločine, ki jih ponekod po svetu še danes opravljajo, ne da bi bili za to kaznovani.

ADOLF ADAMIČ-JAROSLAV

RADOVLJICA

Občinski praznik

Na slavnostni seji za praznik občine Radovljica, ki ga slavijo 5. avgusta v spomin na ta dan 1941. leta, ko je bil na Jelovici ustanovljen Cankarjev bataljon, znan po zgodovinski Dražgoški bitki, je občinska skupščina podelila pet priznanj zaslužnim občanom in prav toliko javnih priznanj delovnim in društvenim organizacijam. Na seji so slovesno podpisali listine o trajnem sodelovanju z istrsko občino Buje in razvili prapor občinske konference ZRVS Radovljica. Letos je že drugič po vrsti občinska skupščina podelila bogate knjižne nagrade 22 učenkam in učencem, ki so dokončali osnovno šolo z odličnim uspehom v vseh osmih letih šolanja.

Slavnostni seji skupščine so razen delegatov vseh treh zborov, predvojnih komunistov in prvoborcev iz občine, ter predstavnikov DPO in OZD prisostvovali tudi delegacije pobratenih srbskih občin Brus in Svilajnac ter prijateljske občine Buje. V kulturnem programu se je z odlično izvedenim programom borbenih in ljudskih pesmi predstavil mešani zbor iz občine Buje. Delavci sekretariata za ljudsko obrambo pa so v avli radovljiške osnovne šole, kjer je bila seja, pripravili fotorazstavo o gospodarskih dosežkih delovnih ljudi radovljiške občine v zadnjem letu.

J. R.

JESENICE

Po poteh karavanških graničarjev

Občinska konferenca ZSMS Jesenice je v soboto, 16. avgusta organizirala 3. tradicionalni pohod »Po poteh Karavanških graničarjev in počastitev 15. avgusta – dneva graničarjev. Več kot 100 graničarjev, planincev, brigadirjev, drugih mladincev in občanov je iz treh različnih smeri, Javornika, Koroške Bele ter karavle na Ljubelju, krenilo po graničarskih poteh v Karavankah.

Najtežjo pot je imela prva pohodna kolona, ki se je skozi Medji dol povzpela na Vajnez, kjer je postavljena spominska plošča dvema graničarjema. Kolona se je potem povzpela na Stol, najvišji vrh v Karavankah. Udeleženci pohoda so obiskali še druga spominska obeležja. Vse tri pohodne kolone so se zatem zbrale v Završnici ob spominskem obeležju sekretarja SKOJ Dragoljuba Milovanoviča. Zbrane je najprej pozdravila sekretarka OK ZSMS Jesenice Nevenka Juvan, potem pa je spregovoril še polkovnik Silvo Banovec. V kulturnem programu so nastopili člani mladinskega gledališča iz Tržiča. Po programu so se udeleženci v Završnici pomerili še v partizanskem mnogoboju.

JANKO RABIČ

JESENICE

Venci k spominskim obeležjem

Prebivalci krajevne skupnosti Podmežaklja so za svoj krajevni praznik izbrali 10. avgust, dan iz leta 1941, ko se spominjajo ustanovitve okrožnega odbora OF in vseh, ki so darovali življenje za socialistično revolucijo. Letos so ta dan praznovali prvič, in sicer 8. avgusta ko so pripravili slavnostno sejo skupščine krajevne skupnosti, odprli novo proizvodno halo DO KOVIN ter pripravili lep kulturni program. Naslednji dan so izvedli pohod mimo spominskih obeležij pri Sekardiju v Podmežaklju, mimo obeležja na Mežakliji in do spomenika na Obranci. Povsod tu so položili vence, ki jih je pripravila krajevna skupnost.

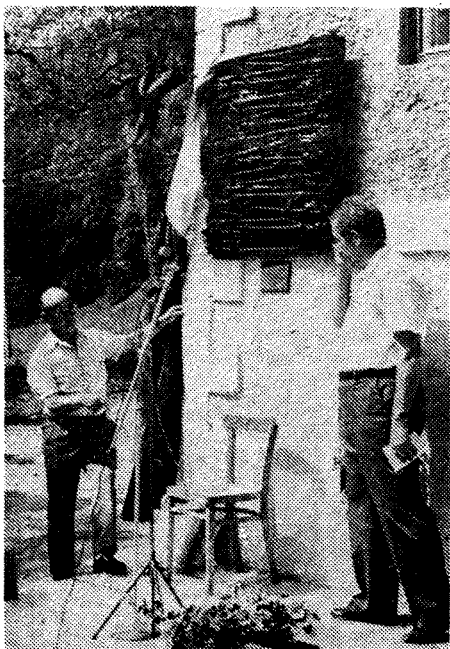
BRANKO BLENKUŠ

JESENICE

Občinski praznik

Prebivalci jeseniške občine praznujejo svoj občinski praznik 1. avgusta, ko se spominjajo prvih padlih v boju z okupacijskimi enotami pred 39 leti na Obranci na Mežakliji. V počastitev tega dne so imeli letos ob 35-letnici osvoboditve in 30-letnici delavskega samoupravljanja vrsto zanimivih prireditev in slovesnosti.

BRANKO BLENKUŠ

Na sliki: Spominsko obeležje je odkril nekdanji komandir te postaje Robert Vozelja-Meško. Tekst in foto: T. TAVČAR

TABOR

Novo spominsko obeležje

V okviru krajevnega praznika v Taboru so pri kmetu Jožetu Kisovarju v Miklavžu odkrili spominsko obeležje. Tu je bila med NOB TV postaja 26 S.

SLOVENSKA BISTRICA

Partizanske poti ne bodo izhojene

V avgustu je kakih 70 mladih iz številnih mladinskih aktivov in organizacij odšlo na pot po gozdovih. Pridružili so se jim pripadniki JLA in mladi teritorialci. Pohod je bil namenjen letošnjim zgodovinskim jubilejem, 35-letnici osvoboditve, 30-letnici našega socialističnega samoupravljanja in 70. obletnici rojstva E. Kardelja.

Mladi so med svojim pohodom obiskali znane kraje iz NOB in revolucije.

Mlade pohodnike so spremljali nekateri preživeli borci NOB s tega območja, ki so mladim pripovedovali o bojih in junaštvih borcev za svobodo, žrtvah in trpljenju. Mladi so si ob tej priložnosti lahko ogledali najsodobnejše orožje, kar vse brez dvoma spada v pripravljenost, da bodo mladi lahko že jutri z orožjem v roki lahko branili našo domovino.

FRANJO HOVNIK

STOL NAD KOBARIDOM

Spominsko obeležje na planini Bošca

V nedeljo, 24. avgusta 1980, so na planini Bošca na Stolu nad Kobaridom odkrili obnovljeno spominsko obeležje, ki je posvečeno ognjenemu krstu in zmagovalnemu boju 3. SNOUB Ivana Gradnika, ki ga je bila 18. maja 1943 proti do zob oboroženemu fašističnemu okupatorju.

Slovesnega odkritja so se udeležili nekdanji borci Gradnikove brigade in drugih enot NOV, aktivisti, mladina, pionirji ter delovni ljudje in občani. Med udeleženci so bili tudi pripadniki JLA. Slavnostni govor je imel Ivan Mlekuž – Zdenko, kulturni program pa so izvedli učenci osnovne šole Žaga.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

SLAP PRI VIPAVI

Razvitje prapora s kulturnim programom

ZB NOV Slap pri Vipavi, ki šteje šestdeset članov, se je že pred letom ali več lotilo zbiranja denarja za nabavo prapora; dolgoletno željo članstva, da dobi svoj prapor, je uspelo uresničiti letos.

V tem kraju z bogato revolucionarno preteklostjo (že leta 1924 je na volitvah zmagala komunistična lista, kar je bilo za domačine velik dogodek, ki je z odločnostjo ključeval italijanskemu zatiralcu; svojo narodno pripadnost in zavednost so pokazali tudi vaški fantje, letnik 1905, ki so šli na nabor z rdečo zvezdo) je bilo v nedeljo, 17. avgusta 1980, razvitje prapora s kulturnim programom, ki ga je borčevska organizacija pripravila v sodelovanju z vaško mladino in ansamblom vojaške garnizije iz Ajdovščine.

Nedeljske slovesnosti na Slapu pri Vipavi so se udeležili tudi borci iz sosednjih vasi s petnajstimi prapori, ki so s svojo prisotnostjo obogatili prireditev. Slavnostni govor je imel tovariš Komac. Sledilo je tovariško srečanje ob partizanskemu golažu, ki so ga pripravili vojaki iz Vipave.

Slap pri Vipavi v nedeljo, 17. avgusta 1980

Med gosti, na Slapu je bil tudi narodni heroj Tone Ferjančič-Zvone, in med domačini je zavladalo prijetno vzdušje. Nizali so se spomini. Od leta 1941, ko je bil v vasi ustanovljen odbor OF, eden izmed prvih na Primorskem, do aprila 1942, ko so odšli k partizanom prvi domačini. Beseda je stekla o delu aktivistov OF. Glede na položaj vasi so bile tu izredno ugodne razmere za zadrževanje, v začetku manjših in kasneje vse večjih partizanskih skupin in enot. Prisotnost partizanov je zahtevala veliko aktivnost vaških aktivistov. Partizanske enote je bilo treba prekrbovati s hrano in drugim materialom, domačini pa so pri tem izkazali vso pripravljenost in nesebično pomagali. Misel se je ustavila tudi ob 7. avgustu 1942, ko so v vasi padle prve žrtve, ko je okupator požgal štiri domačije in štiri opustošil; dnevu, ki si ga je krajevna skupnost Slap izbrala za svoj praznik.

Tovariško srečanje v Slapu pri Vipavi se je izteklo z željo, da bi se še srečali, tudi s tistimi, ki so nekoč zelo radi obiskovali vas Slap, pa so jih minulo nedeljo pogrešali.

SLAVKA HOČEVAR

ČRNA NA KOROŠKEM

Ob dnevu čuvarjev naših meja

Vsako leto naši krajski obiskujejo graničarske karavle na območju Krajevne skupnosti Črna. Ena skupina se je napotila na karavlo v Podpeco, druga pa v Koprivno na karavlo pod Olševo.

V skupinah so bili člani rezervnih starešin, delavskih organizacij, krajevne skupnosti, mladine in borcev.

Videti je, da vse omenjene organizacije tesno sodelujejo z vojniki na mejah. Največ sodelovanja je na športnem področju, če pa je treba, radi magajo vojaki krajanom tudi pri raznih opravilih.

Mladi graničarji so predstavili mladini in vsem udeležencem obiska svoja dela, kot npr. pisanje stenskega časopisa ipd. Predvsem pa hranijo bogat izbor Titovih del.

Pozimi v teh krajih zapade do dva metra snega, toda sneg te drzne mlade fante nič ne ovira, saj so sposobni na smučeh premagati še tako hude ovire. Menijo, da če so premagovali take ovire partizani, slabo oblečeni in lačni, v vsakodnevni borbi, jih bodo tudi sami, saj imajo v karavli tople obroke hrane in zagotovljen počitek po opravljeni službi.

Borci in ostali so graničarjem stisnili roke v slovo, ter jim obljubili, da jih bodo še obiskali.

IGNAC ZDOVC

VELIKA NEDELJA

Denar za spomenik

Krajevna organizacija ZB NOV si tu že dalj časa prizadeva, da bi v Veliki Nedelji v ormoški občini postavili padlim borcem in žrtvam za svobodo dostojen spomenik.

Tu bodo med drugim s pomočjo mladih izvedli nabiralno akcijo, s katero želijo zbrati potreben denar za izdelavo in postavitev spomenika NOB. Predvidevajo, da bi tako že prihodnje leto lahko postavili padlim v NOB kot tudi žrtvam vojne trajno spominsko obeležje.

FRANJO HOVNIK

CERKLJE

Pred odkritjem spomenika na Davovcu

Pred tremi meseci je občinska konferenca SZDL Kranj imenovala posebni odbor za postavitev spomenika padlim borcem 2. grupe odredov in Kokrškega odreda na Davovcu in na kompleksu Krvavca v avgustu 1942 leta. V odboru za postavitev spomenika so predstavniki Zavoda za spomensko varstvo iz Kranja, občinskega odbora ZB Kranj, KO ZB Cerklje, Planinskega društva Kranj, Gozdnega gospodarstva Kranj, RTC Krvavec in krajevne skupnosti Grad. Postavitev spomenika je povezana tudi s praznovanjem krajevnega praznika krajevne skupnosti Grad, ki že nekaj let po vojni povezuje svoj krajevni praznik s temi borbami na Krvavcu. Ena od značilnosti teh borb je, da so se v zgodnjih letih naše NOB srečali na tem prostoru Gorenjske borci iz Ljubljane, Dolenjske, Notranjske, Gorenjske in Štajerske. Žrtve, ki so takrat padle, so bile iz teh delov Slovenije.

Srečanje borcev 2. grupe odredov na pohodu iz Dolenjske skozi Notranjsko in Gorenjsko na Štajersko in Koroško z borci Kokrškega odreda je potekalo v bojih z nemškimi vojaškimi silami, ki so vse zasledovale cilji, da preprečijo razširitev NOB na Gorenjskem in Štajerskem. Domači partizani so bili v tem času že dobro organizirani in njihova naloga je bila med drugim nuditi učinkovito pomoč borcem 2. grupe odredov na njihovem pohodu.

Trinajstega avgusta 1942. leta so Nemci skupaj z nekaterimi domačini, sodelavci okupatorja, postavili zasedo na Davovcu, v kateri je padlo 16 borcev, med njimi 13 borcev iz 2. grupe odredov in trije borci iz Krvavske čete oziroma Kokrškega odreda. Po enodnevnem pohodu z

Jelovice in prehodu Save so bili borci utrujeni, na Krvavcu pa se je pripravljala ena od značilnih poletnih neviht. Borci so bili iznenađeni. Kljub žrtvam Nemci seveda niso uspeli preprečiti pohoda 2. grupe odredov do njenega cilja, niti ne srečanja z borci Kokrškega odreda. V odporu, ki so ga nudili partizani, so imeli tudi Nemci nekaj žrtv. Naši borci so nadaljevali pot čez Krvavec v Kamniško Bistrico in naprej na Veliko planino, čez Menino planino na Dobrovlje v Zgornjo Savinjsko dolino, kjer se je 127 borcev 2. grupe odredov srečalo s predstavniki vseh čet, ki so se takrat borile na Štajerskem in Koroškem. Tako so uspešno opravili nalogo, ki jim jo je naložil glavni štab NOB in POS, da okrepijo partizanske vrste na Štajerskem in Koroškem. Pri tem so jim veliko pomagali borci Kokrškega odreda. Zato ni slučajno, da krajevna skupnost Grad pod Krvavcem praznuje svoj krajevni praznik ravno na ta dan.

Odbor za postavitev spomenika na Davovcu pa je pošteval tudi boje na tem območju po 13. avgustu. Nemci so namreč zbrali nove sile in sprožili z več strani veliko akcijo, ki je bila toliko bolj nevarna, ker so v njej sodelovali tudi domači izdajalci. V tem boju je padlo še osem borcev, od tega trije iz 2. grupe odredov in pet iz Krvavske čete oziroma Kokrškega odreda.

V počastitev spomina na žrtve in borbe na Davovcu in na območju Krvavca bo odkrit spomenik tudi na Jezercih, in sicer 7. septembra. Slovesnost na Davovcu bo 24. avgusta letos ob 11. uri.

J. KUJAR

Neznanke z letaka in iz boja

Partizanska javka

Zadnje dni julija leta 1942 so Nemci na Gorenjskem postrelili toliko talcev, da so njihova imena objavili na skupnem letaku, na katerem je zapisno 133 imen in priimkov. Po številu imen je to najboljše letak o ustreljenih talcih med minulo vojno, ne le na Gorenjskem, temveč tudi v Sloveniji. Na letaku so zapisana imena talcev, ki so bili ustreljeni na Hrušici, (petinštirideset in eden, to je Anton Ješe, ki je na letaku, a ni bil ustreljen na Hrušici, ker je že prej za posledicami mučenja umrl v begunjskem zaporu), na Bistrici pedeset, v Retnjah po begunjski zaporniški knjigi in po podatkih dr. Janeza Gerčarja v knjigi Begunje pa enaindvajset. V Retnje so jih pripeljali iz begunjskih in škofjeloških zaporov (tri brate Demšar, Rihtaršiča, Ingliča, Bizjaka in Rudolfa Kreka in Poljanske doline). Tisto jutro je od Zaplotnika v Križah pri Trziču proti Dupljam šel berač, ki so ga policisti mimogrede potegnili na tovrnjak in ga ustrelili z drugimi talci. Na letaku je zapisno tudi sedem talcev iz Poljanske doline, ki so bili ustreljeni v Brodeh (sorodniki žrtev pravijo tistemu kraju Gabrku. Kraj streljanja je blizu obeh vasi).

Razen Rudolfa Kreka so vse žrtve iz Poljanske doline aretirali samo dan pred ustrelitvijo. Na letaku piše, da je bil Krek ro-

jen 13. novembra 1880 v vasi Laak. Toda tudi za Janeza Ušeničnika iz Podgore v Poljanski dolini na letaku piše, da je bil iz Laaka, čeprav je za pet drugih vščanov, ki so bili hkrati z njim aretirani in ustreljeni, napisano, da so iz Podgore. Na letaku tudi piše, da je iz Laaka osemnajstletni Dušan Pirc, medtem ko dr. Gerčar v svoji knjigi piše, da je bil iz Ljubljane. Za trgovca Marjana Tiblaja tudi piše, da je bil iz Laaka, dr. Gerčar pa piše, da je bil iz Senja. Kako bi se zdaj človek znašel in ugotovil, katero vas so Nemci imenovali Laak in iz katere vasi je bil Rudolf Krek. Na letaku je zapisano ime Sanislava Doviča, rojenega 13. novembra 1911 leta na Jesenicah, toda v begunjsko zaporniško knjigo ga niso vpisali, kar da slutiti, da so ga nekje aretirali in na hitro ustrelili. Mogoče je bil ujet partizan?

Kako težko je kakšno žrtev identificirati, pove primer, da je na tem letaku zapisan ključavničar Jožef Lestan, rojen 5. februarja v Cerkljah, toda na moje pisno vprašanje mi je tamkajšnji odbor ZB NOV odgovoril, da Lestan ni bil rojen v Cerkljah in da nikoli ni živel tam. Pisal sem tudi v Cerklje pri Brežicah, kjer pa tudi nič ne vedo o Lestanu.

Med devetimi ustreljenimi v Cegelsah nad Trzičem 8. julija 1942, leta je bil tudi Anton Janežič.

Na občinskem odboru ZZB NOV Trzič so me napotili k njegovemu bratu Francu Janežiču v Bistrico pri Trziču, vendar se je kmalu pokazalo, da sem prišel na napačni naslov. Franc Janežič je res med minulo vojno izgubil tri brate, tudi brata Anton, ki pa je bil ustreljen v Dragi že decembra 1941. leta, ni pa v nikakršnem sorodstvu s tistim Antonom Janežičem, ki je bil ustreljen v Cegelsah.

Na letaku so trije Cerarji, ki so bili ustreljeni v Retnjah, med Dupljami in Križam: Valentin, rojen 14. februarja 1880, Krašče, Lovrenc, rojen 8. avgusta 1909, Tušanj na Moravskem, Janez, rojen 17. decembra 1909. leta v Dolu (katerem?). Ni znano, kdaj in zakaj so jih zaprli in pripeljali v Begunje, in če so bili v sorodu. Na letau sem namreč opazil več napačnih podatkov, zato postavljam pod vprašaj podatke vsakega, kateremu nisem naknadno preveril identitete.

Onstran Stare pošte pri Lukovici so poleti 1942. leta Nemci zaradi partizanskih napadov ustrelili mlinarja Testena in njegovega svaka, ki je bil tedaj pri njem. Testenove hčerke so poročene v Ljubljani in nikakor ne morem dobiti njihovega naslova.

Zadnje dni marca 1945. leta so nad Povrhom nad Javorji v Poljanski dolini padli partizanka Tanja Sajovic iz Kranja in dva

partizana; eden je bil iz Hotovelj v Poljanski dolini, drugi iz Medvod, vendar ne vem za imena in točen dan smrti.

Blizu Delnic v Poljanski dolini sta v tistem času padla domačin Bernik in neki Podobnik, katerega so sorodniki takoj po vojni odkopali in pokopali na pokopališču v Dravljah pri Ljubljani, le tretji je srečno ušel svinčenkam. Vem le to, da je po vojni delal pri Mesarskem podjetju Kranj, doma pa je bil iz okolice Radovljice in je menda že umrl. Kdo je bil ta borec in kje živijo Podobnikovi (?) sorodniki?

Na koncu še enkrat že v začetku zastavljen vprašanje: ali je kdo iz Retenj (iz vasi, kjer je bil ustreljen 40-letni kmet Peter Meglič), Križev ali Dupelj videl in preštel talce, kajti na sodnem procesu proti gauliterju dr. Rainerju ga je tožilec obtoževal za 30 ustreljenih v Retnjah.

Zanima me tudi, če je kdo od borcev, ki so v zgodnjih jutranjih urah 26. julija 1942. leta na cesti pri Gabrku (Brode) v Poljanski dolini streljali na nemške avtomobile in je padel Peter nel iz Vinharjev, še živ. Rad bi se z njim pogovoril o tem dogodku in Peter nelovi smrti.

Če kdo lahko pomaga razvozlati te neznanke, naj mi sporoči na naslov: Jože Vidic, 61000 Ljubljana, Povšetova 104/d tel. 44-089.

Jože Vidic

Lahko je napisati reportažo o kraju in ljudeh neprizadetemu novinarju, težje pa je, če nisi novinar, vendar so v tebi globoka doživetja z ljudmi in krajem. Ali boš zadel žeblico na glavico, kot se temu reče.

Rudarska vasica Leše nad Prevaljami na Koroškem, med Uršljo goro in Peco je slavila kakor vsako leto tudi letos 22. julija svoj krajevni praznik. Vendar je bilo letošnje slavlje nekaj posebnega. Toda prej moramo poseči nazaj v zgodovino vasi, da bomo bolj živo občutili letošnje slavlje ob dnevu vstaje. Začnimo kar pri tistem znamenitem puntu leških knapov in knapic leta 1886.

Sestradani in nečloveško izkoriščani so obkolili pisarno obratovodje Hallerja, da bi se maščevali nad njegovimi krutim ravnanjem z delavstvom Delavske mezde so bile tedaj tako nizke, da zaslužek rudarjev ni zadostoval niti za najskromnejšo prehrano delavske družine. Tudi žene so delale v rudniku, čeprav so jih doma potrebovali otroci. Ko je mož zjutraj odhajal v jamo, je prihajala žena iz nje. Le ob nedeljah so otroci videli starše skupaj pri obedu in večerji. Spomladi leta 1886 je zloglasni Haller odpustil pet očetov, razširila pa se je vest, da bodo sledili nadaljnji odpusti. Tedaj je

med leškimi rudarji zavrelo. Haller je teroriziral ves kraj, vse se ga je balo.

Končno jih je premagal srd, vstopili so v pisarno in zgrabili Hallerja. Navzoči pazniki so ga rešili, da je pobegnil skozi okno. Rudarji so mu sledili po grabnu navzdol do Prevalj. Hoteli so ga vreči v jamo, da ne bi bil nihče osumljen umora. Po leških bajtah je bilo veliko otrok, veliko bodočih knapov in vojakov. Otroci so morali jesti, biti previti in varovani. Preiskovalna komisija rudarskega glavarstva, ki je pod pritiskom javnega mnjenja ugotovila nečloveško ravnanje obratovodje Hallerja in nevzdržnost mezdnih razmer, je določila povišanje zaslužka, uvedbo osemurnega delavnika v treh izmenah in ponovno zaposlitev odpuščenih rudarjev.

Med prvo svetovno vojno so rudnik že močno izčrpali. Tako se je vlekla rudarska revščina vse do leta 1935. Namesto denarja so izdajali bone z grofovsko krono. Napovedan je bil stečaj, ustavitelj plačil, pa spet odpovedan, ker so ugotovili, da ni kritja niti za stroške samega stečajnega postopka. Rudarji so se v stiski obrnili na Delavsko zbornico v Ljubljani. Ustanovljena je bila Rudarska zajednica, nekaka samopomočna zadruga, ki je izpeljala dražbo rudarske

Franjo Fijavž

Delovanje
napredne mladine
na vasi

3

Nadalje navaja, »da se je v Prekmurju združilo večje število društev za skupno obrambo dela, in da so v Ljubljani dosegli združitev študentskih organizacij. Prenehali bodo s prepiri. Z glasno besedo so povedali, da so Slovenci, in da to hočejo ostati. V Ljubljani so se združila tudi obrambna društva«. Sestavek na kraju poziva k slogi, ki je edina rešitev našega naroda.

Vso pozornost zaslužijo nekateri sestavki iz vsakomesečne rubrike »Svetovna opazovalnica«. Tu se vrstijo sestavki o španski državljanski vojni, o razkosanju Poljske, o dogodkih na Balkanu po porazu Francije junija 1940, o razmerah v kolonijah (angleških, portugalskih itd). Izredno je bila vidna idejna usmerjenost številnih sestavkov raznih avtorjev, ki so opisovali svetovne gospodarske probleme (boj za surovine in kolonije, petrolej – tekoče zlato, boj za kanale in prekope itd.)

Gruda je pogosto objavljala pesmi poznanih in nepoznanih avtorjev. Vsebinske pesmi je bila največje posvečena delu in življenju na kmetih in osebnim liričnim izpovedim. Razen teh so bile objavljene pesmi z revolucionarno vsebino, seveda šele v zadnjih dveh do treh letih pred vojno. V juliju 1940 je bila priobčena pesem Branka Rudolfa Klic, ki zveni močno revolucionarno. Branko Rudolf, je bil v letih 1932-34 profesor na celjski gimnaziji in povezan z Brankom Diehlom in Slavkom Slandrom v komunistični organizaciji. Pesmi revolucionarne vsebine so vplivale na razpoloženje kmečke mladine. V njih so našli oporo in dobivali vzpodbudo za revolucionarno delo. Na prireditvah in tekmah oračev, koscev itd. so jih recitali in razvneli bojno pripravljenost.

V julijski številki Grude leta 1940. je začel izhajati zanimiv sestavek v nadaljevanju avtorja Ivana Slaparja Sovjetska Rusija. Opisuje gospodarske težave v obdobju po revoluciji, piše o prvi petletki, o izboljšanju stanja na vseh področjih in poudarja, da bodo začete trgovske in diplomatske zveze s SSR prinesle naši državi veliko koristi. Navaja še besede jugoslovanskega delegata na teh pogajanjih dr. Rudolfa Bičanića po vrnitvi iz Moskve: »Kdor je delal za zvezo s SSSR, ta je najboljše delal za Jugoslavijo.« Ob tem se lahko spomnimo, da je tudi lepo število članov DKFID po vsej Sloveniji podpisalo leta 1940 prijavnice za pristop in ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske

Jože Blaž, predsednik zveze DKFLD od ustanovitve 21. decembra 1924 do šestega občnega zbora 29. maja 1930. Bil je delaven in spreten organizator napredne kmečke mladine, kmet v Tomačevem pri Ljubljani (21. 2. 1896-12. 7. 1970), med vojno sodelavec v narodnoosvobodilnem boju.

Ivan Kronovšek, predsednik zveze DKFID od 1930. leta do okupacije 1941; nadarjen kmečki sin iz Orle vasi v Savinjski dolini. Z velikim čutom odgovornosti je vodil zvezo in društva vrsto let. Med vojno je sodeloval v OF in od septembra 1943 v oboroženem boju. (1903-1971).

zveze. Meseca avgusta je Gruda objavila sestavek Marije Šetinc Slovensko narodnostno vprašanje je tudi kmetstvo vprašanje. Razvila je osvobajanje kmečkega sloja skozi stoletja in uporabila tudi izraz za ta boj »narodnoosvobodilno gibanje« (Gruda, avgust 1940, str. 169). V oktobrski številki istega leta opisuje sestavek Žena razmišlja o draginji (avtor ni podpisan) o ločevanju kmetov od delavcev, pri čemer imajo korist vojni špekulanti. Delavcem želijo prikazati, da kmetje dvigujejo cene svojim pridelkom, a kmetom, da delavci nimajo posluha za kmetove tegobe. Sestavek je napisan povsem v smislu prirejanja protidraginskih akcij in narodnoobrambnih manifestacij, ki jih je sredi leta 1940. sprožila KP Slovenije ob sodelovanju sin-

na domačiji Pri junaku

Oživel spomini

posesti in jo obenem kupila za 150.000 dinarjev, kolikor so znašali dolgovi za delavske plače. Znanstveni sodelavec na ekonomski fakulteti v Ljubljani Ivan Mohorič piše v svoji knjigi Industrializacija Mežiške doline, da je bil to prvi primer v zgodovini socialnih gibanj Slovenije, ko je delovni kolektiv brez kapitala v stečajnem postopku postal lastnik podjetja, pa čeprav že mrtvega. Tedaj je bilo na Lešah še 84 rudarjev. Le-ti so se zaposlili v rudniku Holmec, kako uro daleč od Leš.

V študentskih počitnicah 1939/1940 je poseben dogodek zarezal globoko brazdo med leške prebivalce, zlasti še med mladino. Napredni mariborski študenti in srednješolci so prišli taborit na Leše. Niso se prišli zabavati na našo severno mejo. Študirali so socialne razmere, razganjali utopijo o nacionalsocializmu – hitlerizmu kot rešitju vseh socialnih problemov. Organizirali so predavanja. Čudoviti so bili večeri, kjer je Ježek (študent Frane Milčinski) pel parodije na takratne razmere na Slovenskem. Star knap Hočnik je takrat rekel študentu Pavletu Žaucerju in Vladu Kaduncu: »Glejte, da boste bolj »aužvali« (gospodarili), če boste kdaj prišli na krmilo države«. Študentje so govorili, da bodo nova ljudska inteligenca v novi družbeni

ureditvi, ki mora priti. Ko so taborniki odšli, je postalo na Lešah spet bolj tiho. Toda seme spoznanja in upora je vzklilo. Vzniknil je rod mladih skojevcev. Iz Maribora so prihajali med nas prekaljeni komunisti: Miloš Zidanšek, Maks Gašperič, Bojan Ilich, Cvetko Zagorski in še kdo. Sedemnajst padlih partizanov in devet žrtev koncentracijskih taborišč, to je davek, ki so ga dale Leše med NOB. Toda to bi bilo posebno poglavje.

Svoj krajevni praznik slavijo Leše zares ponosno v globoki zavesti, da so dale zgodovini delavskega gibanja, narodno osvobodilnemu boju in povojni graditvi socialistične domovine vse svoje najboljše moči. Letos pa je bilo na ta praznik še posebno slovesno. Od spomenika padlim borcem smo hodili po edini cesti med bajtami do Novih bajt in naprej v grapo, ob spremljavi lepih partizanskih viž ravendke pihalne godbe, do bajte v zeleni grapi, kjer živi družina Rataj. Že leta 1943 so partizani začeli redno obiskovati to domačijo. Pozneje so postavili tu svojo javko in jo poimenovali »Pri junaku« Oče Martin Rataj je v letu 1944 odšel v partizane, prav tako sin Ivan. Partizani so tu neshetokrat našli zavetje, okrepčilo in podatke o sovražniku. V večernih urah 4. oktobra 1944 so se približali domačiji trije

partizani, da bi se odpočili po naporih zadnjih dni. Med njimi je bil tudi domači sin Ivan Rataj. Tudi druga dva partizana sta bila doma iz Raven: Plešnikov Fridi in Fišerjev Mirko. Izdajalec je pripeljal Nemce. Petega oktobra so zjutraj vdrli v bajto. Partizani so bili v skrivališču. Sledilo je mučenje in zasliševanje družine, ki so ga vsi junaško prestali, celo mladoletni sin Vido in stara mati. Medtem so se skriti partizani odločili prebiti se skozi sovražnikov obroč. Zaman! Plešnikov Fridi je bil na begu smrtno zadet. Domačega sina Ivana in Fišerjevega Mirka so živa ujeli in z domačimi vred odpeljali v taborišče Dachau. Domačijo so Nemci pred očmi družije zažgali, v ogenj pa vrgli mrtvega partizana Fridija. Ratajevega Ivana so 23. januarja 1945 v Dachau umorili in sežgali v krematoriju. Le domačim in Mirku Fišerju je bilo po srečnem naključju prizaneseno.

Preživeli, sivolasi partizan Mirko Fišer je odkril spominsko obeležje na obnovljeni Ratajevi domačiji. To obeležje so z vso ljubeznijo izdelali ravenski železarji.

Sklonili smo glave v trenutkih molka in gotovo vsi pomislili: »Pri junaku – za vse leške junake! Slava jim.

Mira Doberšek

Od avgusta lanskega leta preživlja jesen svojega življenja v Domu upokojencev v Domžalah Filip Bernard. Z njegovim imenom so povezani številni dogodki v predvojnih letih in prvih vojnih mesecih leta 1941. Tovariš Bernard je namreč stanoval v Ljubljani, v Vodnikovi 27, kjer je nekaj časa živel

Franc Leskošek in Miha Marinko v pogovoru s Filipom Bernardom v Domžalah.

in deloval tudi Franc Leskošek.

Pri obujanju bogatih spominov iz revolucionarnega dela tovarišev Leskoška, Marinka in Bernarda je potekal sproščen pogovor o delu komunistov pred vojno in številnih doživljajih v prvih mesecih okupacije. Ponovno so oživel spomini na pogosta shajanja z Lukom v Bernardovem stanovanju, številne sestanke širom po Sloveniji, kjer se je v praksi, med množicami uresniče-

vala ideja partije, pre-mnoge stavke in tesno sodelovanje z Borisom Kidričem, Edvardom Kardeljem, Tonetom in Vido Tomšič ter drugimi člani CK KPS ter komunisti. Med vsemi spomini so bili najbolj živo prisotni ti, ki so povezani z 22. junijem 1941. Tega dne je bilo ob nameravani poro-

ker je bil na njem sprejet sklep, da se takoj ustanovi Vrhovno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. Komandant je postal Franc Leskošek, komisar pa Boris Kidrič, katerega je po 15. juliju zamenjal Miha Marinko, ker je tovariš Kidrič prevzel druge dolžnosti.

Novo vodstvo je skupaj z vodstvom OF začelo spontane priprave na oboroženo vstajo, do katere je na Slovenskem prišlo mesec dni kasneje, ko je počila prva partizanska puška. Plamen upora je zažarel z vso močjo in naznanil okupatorjem in domačim izdajalcem, da bo komunistična partija skupaj z množicami začela uresničevati program in boj za socialno in nacionalno osvoboditev.

Veliko je bilo še spominov, ki so povezani z Bernardom, njegovim stanovanjem in v vsakem je del življenja revolucionarjev, ki so v najtežjih pogojih revolucionarnega ilegalnega dela načrtovali današnjo stvarnost. Čeprav vsako leto ob občinskem prazniku občine Šiška oživijo ti spomini, pa vendar ostaja še toliko stvari in drobnih dogodkov, s katerimi so bili življenjsko povezani neshetni revolucionarji, med katere spadajo tudi tovariši, ki so se srečali v Domžalah z željo, da se kmalu zopet vidijo in se ponovno vrnejo v spominih v težke, toda veličastne čase naše zgodovine.

Karel Kušar

Dr. Stanko Tomšič, podpredsednik zveze od 1927 do 1930. Še kot študent je sodeloval v naprednem akademskem klubu Njiva. V glavnem odboru zveze je deloval od ustanovitve in pridobil val odbornike za napredno, socialistično smer. V letu 1944 je bil član ljubljanskega okrožnega aktivna OF. Ubili so ga domobranci 4. maja 1945 na Turjaku.

Dr. Janže Novak, kmečki sin iz Notranjih gor (Barje). Spada med ustanovitelje in prve organizatorje DKFID. V zvezi je bil podpredsednik od 1927 do 1934. Vnašal je napredne ideje v zvezo in društva (1893–1934). Umrl je iznenada za močno sončarico.

dikalnih in drugih orgazacij (Sokol, odbori za obrambo severne meje, DKFID, društva visokošolcev in še dr.) po vsej Sloveniji. Februarska številka 1941, torej predzadnja številka Grude, je na naslovni strani natisnila Puntarsko pesem Le vkup, le vkup, uboga gmajna. To pesem so prepevali pri nas prvi partizanski borci še istega leta. Zraven je bil fotografski posnetek Gubčeve glave s podnapisom. Del tega se glasi: »Mi, potomci tlačanov in upornikov, prevzemamo naravno dolžnost, da borbo za staro pravdo nadaljujemo.

Duh Matije Gubca veva, da ne odnehamo poprej, dokler kri upornikov ne bo maščevana in dokler stara pravda ne bo izbojevana!«

Ta poziv, še danes revolucionarno zvonec, je marsikateremu članu DKFID prikladal občutek dolžnosti že čez nekaj mesecev, ko je KP Slovenije organizirala osvobodilni boj proti italijanskemu, nemškemu in madžarskemu okupatorju.

V isti številki »Grude« razlaga dr. Franc Hočevar, večletni član glavnega odbora in tudi tajnik Zveze, v sestavku »Naše naloge in odgovornost«, da so iste povezane z reševanjem gospodarskih in vseh ostalih problemov za zgodovinsko važne odločitve in je zato enotnost pri skupnih nalogah toliko bolj potrebna. Mišljena je namreč nevarnost vojne, ki je bila pred vrati in ki lahko prinese usodne spremembe.

V februarški številki je objavljen tudi proglas »Na skupno delo«. 25. januarja so se namreč sestali in sporazumeli ter 11. februarja 1941 na širšem sestanku podpisali proglas, kot je v njem navedeno »mladi slovenski resnično napredni politični delavci, pripadniki različnih naprednih političnih skupin in se zedinili za skupno delo, določili načela in smernice bodočega skupnega dela.« V proglasu je iznešeno: »Pri nas je nebrzdano strankarsko življenje zavrglo demokratično načelo, da izvira vsa oblast od naroda. Socialne odnose je preosnovati tako, da bo delo osnovna družbena vrednota. Samo tako bodo našli kmet, delavec in izobraženec kot vsak deloven človek pravično mesto v družbi in možnost dostojnega življenja. Nujno potrebne socialne reforme morajo biti namenjene predvsem malemu človeku, tako ročnemu kakor umskemu delavcu. Po značaju našega naroda mora postati naša vas činitelj javnega življenja.«

Zadnji odstavek je v proglasu še posebej poudarjen. V proglasu je še omenjeno, da dobiček v gospodarstvu ne sme biti kot doslej dobiček posameznika, temveč se mora umakniti načrtnemu gospodarstvu v korist skupnosti. Proglas se zavzema za trdno povezanost s Hrvati in Srbi, da bo država nerazdružljiva in nepremagljiva.

Gornji proglas je podpisalo dvajset podpisnikov iz raznih poklicev in krajev. Med njimi so bili mladi odvetniki, uradniki raznih ustanov, obrtniki in kmetje oz. kmetški

sinovi: Miha Ferčej iz Zasipa pri Bledu, Stanko Iljaž iz Bizeljskega, Stanko Koblar iz Gotne vasi pri Novem mestu, Ivan Krnovšek iz Orle vasi, Jakob Silc iz Grahovega pri Cerknici in Jožko Tomažič iz Sv. Bolfenka pri Središču, torej vsi dobro znani sodelavci iz Zveze ali okrožnih odborov društev.

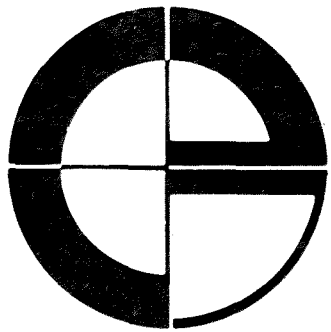
Takšno usmerjevanje in strnjevanje naprednih sil v Sloveniji je vzniknilo v raznih oblikah in krajih potem, ko je prišlo na vzpodbudo KPS 3. septembra 1939. leta v Celju do zborovanja zastopnikov kmečko delavskega gibanja. Sprejeli so program za ustanovitev Zveze delovnega ljudstva Slovenije, za katero velja od mnogih tedanjih partijskih aktivistov označitev, da je bila predhodnica v vojnem obdobju ustanovljene Protiimperialistične odnosno Osvobodilne fronte slovenskega ljudstva.

Številni sestavki v »Grudi« so postajali v zadnjih treh letih pred pričetkom vojne v svojih iznašanjih in pogledih na gospodarsko in politično ureditev v svetu in doma in pri opisovanju težkega življenja na vasi vse izraziteje obarvani s socialistično in protivojno vsebino. V poslednjih treh številkah »Grude« so v 1940. letu izšli sestavki, ki bi jih nekaj let pred tem cenzura nikakor ne dovolila objaviti, odnosno bi prenekateri stavek zbrisala. Med takšne sestavke spadajo »Komu pripada bodočnost« in »Kdor ne dela, naj ne je« od Marije Šetinc, sestavek Andreja Verbiča »Mladina razmišlja« in še drugi. Mnogi sestavki so pisani z veliko mero zadržanosti in opreznosti z namenom, da jim cenzura ne bi mogla »do živega«, toda kmetška mladina je znala marsikaj in četudi ni bilo izpisano – pravilno razumeti.

V »Grudi« so priobčevali pesmi ali prozo že tedaj priznani pesniki in pisatelji (Srečko Kosovel, Oton Zupancič, Miško Kranjec in dr.). Velika vrednost je bila tudi v tem, da se je krog začetnikov, ki so imeli veselje in sposobnost objavljati svoje prveence v »Grudi«, iz leta v leto širil.

Povedati je treba, da je Zveza prirejala skupno z okrožnimi odbori govorniške in dopisniške tečaje, da bi tako med kmetško mladino zbudila v čimvečji meri smisel za boljše izražanje, za uspešno samostojno nastopanje ob raznih prilikah in za sestavljanje člankov in dopisov za »Grudo« kakor tudi za druge napredne časnike.

(Se nadaljuje)

SOZD **emona** Ljubljana
 proizvodnja
 trgovina
 turizem
 hotelirstvo
 inženiring

proizvodnja

– kmetijska, živilsko-predelovalna, Mesna industrija Zalog, Tovarna močnih krmil, Ribarstvo, Pekarna Center

trgovina

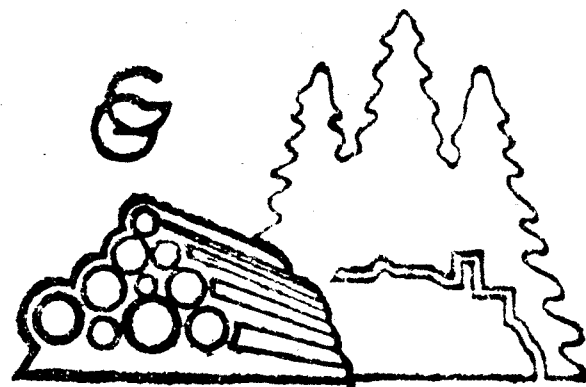
– 86 marketov, 386 klasičnih in specializiranih prodajaln, 7 blagovnic, 3 Emona centri, Maximarket, Supermarket Ljubljana, Maribor, Osijek, Centromerkur
 – uvoz-izvoz, zastopstva inozem. firm, oskrba ladij, jaht in letal

turizem in hotelirstvo

– turistična agencija Globtour
 – Emona Hoteli: Bernardin in Riviera Portorož, Hotel Slon, GH Union in Holliday Inn Ljubljana, Hotel Evropa Celje, Hotel Slavija Maribor, Hotel Turist Ilirska Bistrica, Zdravilišče Terme Čatež, Grad Mokrice

inženiring

– projektiranje in izvajanje kompleksnih inženiringov za kmetijstvo, trgovino, skladišča

GOZDNO GOSPODARSTVO
 LJUBLJANA

TOZD GOZDARSTVO VRHNIKA

Kolodvorska 14, Vrhnika

Skrb za eksploatacijo in obnovo gozdov.

TOVARNA
 ARMATUR p. o.
 LJUBLJANA
 CELOVŠKA 224

TELEFON: (061) CENTRALA 557 241
 DIREKTOR 557 561
 KOMERCIALA 557 560
 TELEGRAM: UNITAS LJUBLJANA
 POŠTNI PREDAL 81.81001 LJUBLJANA
 TEKOCI RACUN: 50104-801-20058
 TELEX: 31440

PROIZVAJAMO

- odlitke in odkovke iz barvnih kovin
- celotni asortiman sanitarnih in vodovodnih armatur za opremljanje
- stanovanj in javnih prostorov v dveh programih – klasični in program armatur »Mediterran«
- vsi izdelki so sodobne oblike in odlične kvalitete – uporabljeni so najboljši materiali in tehnologija
- garancija za vse izdelke 2 oziroma 5 let (program »Mediterran«)

PRODAJAMO

- v vseh republikah in avtonomnih pokrajinah v SFRJ
- izvažamo na bližnji vzhod in ZDA

»TREGRAD« — TREBANJSKO GRADBENO PODJETJE

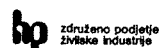

68210 TREBNJE

Telefon: (068) 83-062, 83-150 — Žiro račun: 52100-601-12120 pri SDK Novo mesto

Gollev trg št. 9

Izvršujemo splošna gradbena dela, strojne in prevozne usluge ter komunalna dela.

pivovarna
Laško

Priporočamo laški GREN

IGM
 »SAVA«
 KRŠKO

Cesta Krških žrtev 59
 KRŠKO

PROIZVAJA za gradbeništvo:
 Opažno betonske plošče za stropove vseh dimenzij in koristne obtežbe po projektu. Betonske zidake modularnih dimenzij debeline 7, 20, 25 in 30 cm. Betonske robnike za cestogradnjo in vrtove. Razne tlakovalne in travne plošče in mejnike. Opažno betonske plohe za ročno montažo stropov. Razne betonske elemente po posebnih naročilih. Prane gramozne frakcije, pesek za malto in omete, kamen.
 PROIZVAJA za elektrogospodarstvo:
 Betonske postavke »Univerzal« za sanacijo in novogradnjo lesenih daljnovodov. Betonske montažne trafopostaje za »Rade Končar« in »IMP«. Betonske ozemljitvene jaške, itd.
 PROJEKTIRA:
 Izdelava vseh vrst urbanistične in investicijske tehnične dokumentacije. Gradbeni nadzor.
 CESTE: Vzdrževanje, rekonstrukcija, modernizacija in novogradnja lokalnih in občinskih cest.

KOMUNALNO STAVBENO PODJETJE

KRŠKO

68270 Krško — CKZ 11 — Telefoni: uprava (068) 71-244, skladišče 71-169, črpališče 71-149 — Tekoči račun št. 51600-601-10633

Skrbi za komunalno in stavbeno dejavnost.

Ljubljanska banka

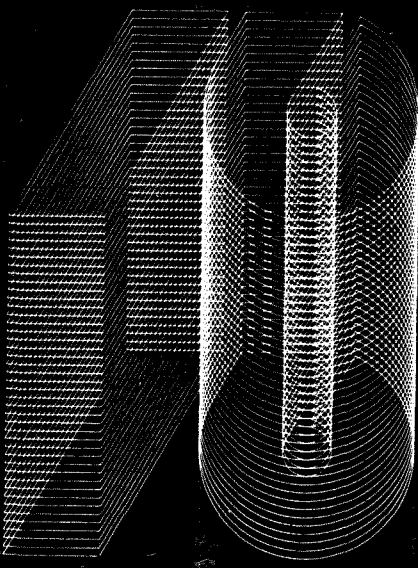
Temeljna banka Velenje
 n. sub. o.

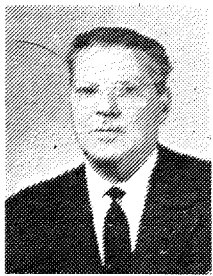
Rudarska 3 telefon: (063) 850-510
 63320 Velenje telex: 33610 lb ve
 poštni predal 86 telegram: banka velenje

Kdor varčuje, si srečo kuje.

Ljubljanska banka
 Splošna banka Celje

Anton Mihelj

Na pokopališču v Sempetru pri Novi Gorici smo pokopali Toneta, ki se je rodil leta 1908 v Pedrovem pri Braniku. Že leta 1941 je navezal stike z znanimi revolucionarji in začel aktivno delati za NOB. Avgusta 1942 so ga sprejeli v KPS, še prej je bil član KPI. Oktobra 1942 so ga aretirali in odpeljali v Coroneo i. nato v druge zapore po Italiji in v taborišče v Avstrijo vse do osvoboditve. Po osvoboditvi se je med prvimi z družino vrnil domov in se vključil v delo. Bil je odlikovan.

Marija Pokljukar

Pretnarjeva mama iz Poljščice pri Gorjah se je rodila leta 1895 v Gorjah pri Dorniku. Vsa družina je že v začetku okupacije začela delati za NOG. Zaradi tega so vse odpeljali v taborišče. Po vrnitvi domov se je Pretnarjeva mama vključevala v vse vidnejše organizacije. Umrila je junija letos in smo jo pokopali na gorjanskem pokopališču.

Alojzija Sušnik

Maja letos smo jo pokopali na pokopališču v Mekinjah pri Kamniku. Bila je žena predvojnega komuniste. Že pred vojno je Alojzija aktivno spremljala vso napredno moževno dejavnost. Moža so ustrelili, sama pa je s tremi hčerkami aktivno sodelovala z NOG vse do aprila 1943, ko je bila izdana in so jo odpeljali v taborišče, kjer je ostala do osvoboditve. Po osvoboditvi se je kot zavedna slovenska žena še naprej politično udeleževala. V 81. letu je zaključila svojo življenjsko pot.

Franc Vraničar

V 71. letu starosti smo aprila na pokopališču v Lescah pokopali borca, vojaškega vojne invalida Franca Vraničarja. Rodil se je v Skofji Loki. Že maja 1941 so ga aretirali in zaprli, pozneje so ga poslali v Smederevsko Palanko. Od tam je leta 1942 odšel s ponarejenimi dokumenti v Metliko k železnici. Septembra 1943 je odšel k partizanom. Bil je dvakrat odlikovan.

Ivan Malenšek-Bomba

Junija je umrl šestdesetletni nekdanji junaški komandant in rezervni polkovnik Ivan Malenšek-Bomba. Pokopali smo ga v Velenju. Rodil se je leta 1920 v vasi Kamnje pri Sentrupetu. V Ljubljani je bil do začetka leta 1942 krojaški pomočnik. V prvih dneh okupacije je prišel na črno okupatorjevo listo. Vrnil se je domov, poiskal zvezo s partizani in se spomladi 1942 vključil v Krški odred. Nato je bil po priključitvi odreda v Gubčevi brigadi. Kmalu je postal komandir voda. Nato je bil v Cankarjevi brigadi namestnik, nato pa komandant 3. bataljona. Svojo partizansko pot je zaključil v tej brigadi kot načelnik štaba. Po osvoboditvi je nadaljeval vojaško kariero. Kot aktivni oficir je služboval v Mariboru. Zadru, nato pa do upokojitve v Beogradu. Po upokojitvi si je ustvaril dom v Velenju in se vključil v organizacijo ZRVS in v vse delo družbenopolitičnih organizacij. Kot rojak je mnogo pripomogel tudi za napredek Sentrupeta. Zbiral je podatke o NOB v domačem kraju. Mnogokrat je pomagal borcev.

Anton Rus

Na Gatini pri Grosupljem smo marca pokopali aktivnega delavca OF. Rodil se je leta 1899 na Gatini. Komaj sedemnajst let star je bil že vojak v prvi svetovni vojni. Že leta 1941 je začel z delom OF v tovarni Motvoz in platno Grosuplje. Za svoje delo je bil odlikovan in je imel priznana dvojna leta od 1941. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec v svojem kraju.

Amalija Telič

Rodila se je leta 1921 naprednim staršem v Žerovnici. Leta 1942 se je vključila v NOB. Bila je obveščevalka, delala je z mladino, AFŽ in ves čas aktivno sodelovala, saj je imela pri partizanih tudi moža in brate. Julija smo se od nje poslovili na pokopališču v Celju.

Vida Mavrič

Na pokopališču v Kanalu smo se julija poslovili od Vide Mavrič, rojene 1908 v Ajbi. V NOB se je vključila leta 1943. Na njenem domu je bila javka, kamor je prihajala pošta iz Soške doline ter vsa obvestila o gibanju sovražnika. Bila je tajnica AFŽ in OF odbora za Nekovo ter članica še drugih organizacij. Na njenem domu so imeli sestanke in tu so se ustavljali borci in aktivisti.

Flora Kotnik-Cveta

Lubasova mama je aprila praznovala 80. obletnico rojstva. Julija smo jo pokopali. Njena domačija je bila ena izmed prvih, ki je začela delati za NOG. Že septembra 1944 jih je obiskal komunist Dušan Kveder-Tomaž in jih seznanil s programom KPS in OF. Od zgodnje spomladi 1943 pa vse do jeseni 1944, ko je celotna Lubasova družina odšla v partizane, so bili borci NOV in aktivisti OF vsakodnevni gosti njene domačije. Kot aktivistka OF je Floro zajela policija januarja 1945. Odpeljali so jo v celovške zapore. Po osvoboditvi se je z družino lotila obnove domovine. Njeno trdo kmečko življenje jo je izoblikovalo v preudarno in politično razgledano žensko. Zaradi tega je bila še med NOB sprejeta v KPS.

Odkritje spominskega obeležja

Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske, občinska komisija kurirjev in vezistov pri Združenju ZB NOV Škofja Loka bo v sodelovanju s krajevnimi organizacijami Zalilog odkrila v nedeljo, 7. septembra 1980, ob 11. uri spominsko obeležje reledni kurirski postaji G-11.

Proslava s krajšim programom bo pri Albini Zbontar, Zalilog 40, po domače Stinovec, partizansko Globel.

Dostop do Globeli je možen z osebnimi vozili in rednim avtobusom iz Skofje Loke ob 7. in 10. uri do Davškega mostu, nato 15 minut peš.

Za jedila na žaru in pijačo bo poskrbelo podjetje Veletgovina Loka iz Skofje Loke.

Vabimo vse kurirje, borce in aktiviste, ki so med NOV delovali na tem območju.

Pripravljalni odbor

Srečanje borcev 12. SNOUB

V počastitev 35-letnice osvoboditve in 37-letnice ustanovitve 12. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade vabimo na tovariško srečanje nekdanjih borcev 12. SNOUB v soboto, 6. septembra 1980, ob 10.30 uri v Mostecu, Ljubljana-Šiška.

Tovariško srečanje je organizirano pod pokroviteljstvom občine Ljubljana-Šiška. V kulturnem programu sodelujejo kulturnoumetniška društva občine. Borcem jubileantom bodo podeljena posebna spominska priznanja 12. SNOUB.

Vse borce vabimo, da se srečanja udeležijo, in hkrati naprošamo, da imajo na srečanju pripeta odlikovanja in spominske značke 12. SNOUB.

Odbor 12. SNOUB

Spominsko srečanje borcev in mladine

V spomin na 27 borcev Selške čete 1. grupe odredov, ki so 9. septembra 1942. leta v neenakem boju z nadmočnimi sovražnikovimi silami padli na Lipniški planini na Jelovici, organizirata vsako leto občinski organizaciji ZZB NOV Jesenice in Radovljica spominska srečanja borcev in mladine.

V soboto, 6. septembra, ob 9. uri bo najprej žalna slovesnost pri spomeniku padlim borcev v spominskem parku v Radovljici. Prišli bodo učenci osnovnih in srednjih šol iz obeh občin, borci in aktivisti pa tudi drugi občani. Po kulturnem programu pa se bodo desetčlanske skupine učencev skupaj z borci podali na Lipniško planino, kjer bo na mestu bojev Selške čete pri spomeniku padlim srečanje s kulturnim programom, kamor vabijo tudi druge borce in občane iz vseh gorenjskih občin. Srečanje se bo začelo ob 11. uri, ko bodo tja prispeli tudi tekmovalci teka od spomenika do spomenika NOB. Ta vsakoletni tek organizira Športno društvo Plamen iz Kroke.

Tovariško srečanje civilnih invalidov vojne Slovenije

Ob praznovanju 10. obletnice Zveze civilnih invalidov vojne Slovenije bomo organizirali dne 6. 9. 1980 v Opatjem selu na Krasu tovariško srečanje z začetkom ob 11. uri s tem programom:

1. Otvoritev srečanja
2. Razvitje prapora zveze
3. Slavnostni govor
4. Kulturni program in nadaljevanje tovariškega srečanja.

Slavnostna govornica bo Olga Gaspari, članica CK ZKS.

To jubilejno tovariško srečanje je za nas izrednega pomena, zato vas naprošamo, da bi z vašim sodelovanjem obvestili širšo slovensko javnost o delu naše zveze.

Prosimo, da potrdite udeležbo pisno ali na telefonsko številko 315-935.

Vlado Guna

Borcem Gubčeve brigade

Tako kot vsako leto bo tudi letos več proslav in srečanj borcev ob dnevu, ki označuje rojstni dan naše brigade. Tako bo 4. septembra 1980:

ob 10. uri v Bršljunu, v enoti, ki nadaljuje tradicijo naše brigade kviz tekmovalce na temo Boji Gubčeve brigade,

ob 12. uri slovesni zbor enote in preživelih borcev Gubčeve brigade,

ob 16. uri srečanje vojakov, mladine, krajanov in borcev Gubčeve brigade pred spomenikom na Trebelnem, kjer je bila pred 38. leti ustanovljena Gubčeva brigada. Po kratkem kulturnem programu bo slovesna otvoritev asfaltirane ceste Trebelno-Mokronog.

6. septembra 1980: bo v Trebnjem slovesna seja skupščine občine Trebnje. Seja bo ob 13. uri. Po seji, približno ob 14. uri bo tovariško srečanje.

Vabimo borce Gubčeve brigade, da se obeh slovesnosti udeležijo v čimvečjem številu.

Odbor 4. SNOUB

Matija Gubec

Razbor pri Slovenj Gradcu

Krajevna borčevska organizacija pri Slovenj Gradcu bo imela svoj praznik 31. avgusta 1980. Člani ZB NOV Razbor smo se dogovarjali in bomo tudi uresničili svojo dolgoletno željo, da bi imeli svoj borčevski prapor.

Vemo, da je veliko brigad in drugih odredov šlo skozi naš partizanski Razbor, zato želimo, da bi nas na ta dan obiskali in si po mnogo letih spet stisnili roke.

Prireditev bo na prostem, tik ob smrekovem gozdu, na Podvajski ravni. Tu imajo tudi taboriški svoj prostor za šotore. Prireditev bo zelo pestra. Ob 9. uri bo seja krajevnih skupnosti in ob 10. uri se razvije našega prapora. Nato bo ob 14. uri še nastop šolske mladine v Razboru in jahačev konj, ki pridejo iz Smartna pri Slovenj Gradcu, nato bo sledila prosta zabava. Z jedačo in ostalim bo preskrbljeno.

Borci in aktivisti na svidenje pri nas v Razboru 31. avgusta 1980.

Opravičilo

V prejšnji številki TV-15 smo pri podpisu ene izmed treh fotografij napisali, da v akciji sodelujejo delavci za avtomatizacijo prog Ljubljana. Namesto »prog« bi morali napisati »prometa«. Opravičujemo se.

Vabilo

Predstavniki Pokrajinskega in Oblastnega komiteja KPS za Slovensko primorje in vodstvo zaščitne čete tega komiteja vabijo vse predstavnike, referente in tehnično osebje ter vse borce in komandni kader zaščitne čete, da se udeležijo prvega srečanja borcev, ki bo dne 13. septembra 1980 v Novi Gorici.

Zborni mesto bo pred občinsko skupščino v Novi Gorici ob 8. uri zjutraj.

Zaradi pomanjkanja točne evidence predstavnikov in borcev teh vodstev želimo, da se zbora udeležijo tudi vsi tisti tovariši in tovarišice, ki vabila ne bodo prejeli, pa so sodelovali v teh organih.

Točno evidenco bomo sestavili na zboru sagem.

Pripravljalni odbor

Predvsem drži naslednje: silovit, nenadoma odprt in tudi strašno učinkovit ogenj iz tankovskih topov, protitankovskih topov, haubic ter večcevni lahkih protiletalskih topov, povrhu pa še minometni ogenj in ogenj težkih strojnic so nas presenetili, kakor tudi esesovce, ki smo jih pravkar razoroževali.

Tone granat na naše položaje

Takrat nihče med nami ni vedel, da sta bila položaja 1. bataljona in 3. čete 2. bataljona v smeri glavnega sovražnikovega napada, saj sta držala ključne položaje. Brez osvojitve položajev, ki jih je držal 1. bataljon in 3. četa 2. bataljona v rajonu razoroževanja, sovražne enote ne bi mogle zavzeti mostov in se prebiti čez Dravo do Britancev. To pa je bil njihov edini cilj.

V trenutku je bilo celotno območje pred našimi položaji in za njimi preorano z izbruhi eksplozij vseh vrst granat, ki so udarjale tudi med skupine naših borcev. Že v prvih trenutkih so padli številni naši tovariši, saj smo bili brez kritja in smo povečini stali. Na ta način smo predstavljali za merilce pri esesovskih topovih prav idealne cilje. Stotine izstreljenih granat je ob udaru v zemljo eksplodiralo in se razletelo v stotisoče drobcev.

Zaradi esesovskih in domobranskih namer, da se na vsak način prebijejo do britanskih enot in se jim predajo, je bil tudi njihov orkanski topniški napad temu primeren. Pri tem niso najmanj varčevali s strelivom. Zavedali so se, da bijejo zadnji boj s svojimi tanki in topovi. Zato so izstreljevali granato za granato z največjo možno hitrostjo. Prav nič niso pazili na poškodbe topovskih cevi. Zelo verjetno je, da so izstrelili večji del topovskega streliva, ki so ga v koloni premogli, saj so vse druge rezerve že bile v rokah JA, oziroma zahodnih zaveznikov.

V poznejših letih sem o tem masakru večkrat razmišljal. Niti vedel niti slišal nisem, da bi na kakšnih vojaških vajah topničarji dobili nalogo, da uničijo tako odkrite cilje in

Silvo Grgič-Simen

8

Najbolj krvavi boj Bračičeve

da bi neposredno topniško streljanje opravili v tako idealnih pogojih, seveda za merilce pri topovih. To bi bilo preveč podobno podiranju pokončno stoječih domin ali pa kegljev.

Domne in keglje pa smo v večini predstavljali borci 1. bataljona in 3. čete 2. bataljona Bračičeve brigade pri Borovljah.

Za vsaj približen prikaz silovitega topniškega ognja na naše položaje sem poskusil izdelati izračun o možni porabi streliva. Pri tem izračunu so upoštevani podatki o številu topov in tankov, kakor tudi dejstvo, da so v skoraj eno uro trajajoči topniški ognjeni pripravi napada sodelovali tudi minometi in lahki večcevni protiletalski topovi. Upoštevani so tudi tehnični režim topniškega ognja določene vrste, oziroma kalibra topov, teža granat in druga dejstva.

Rezultati navedenega izračuna so naslednji: iz dvajsetih tankovskih topov so esesovci lahko izstrelili na položaje Bračičeve brigade in Koroškega odreda okoli 2000 granat v skupni teži okoli 13 ton; iz protitankovskih topov in haubic (skupaj pet baterij), so lahko izstrelili na borce obeh enot okoli 2200 granat v skupni teži okoli 23 ton; iz štirih štiricevnih lahkih protiletalskih topov so izstrelili okoli 10.000 granat v skupni teži okoli 1,2 toni; iz dvanajstih srednjih minometov (ocena) so izstrelili okoli 1700 min v skupni teži okoli 6 ton.

Skupaj so torej esesovski topničarji in tankisti v eni uri izstrelili na naše položaje do 6000 granat in min, s protiletalskimi izstrelki pa še 10.000 več. Če upoštevamo še strojnični ogenj iz tankov in posebej postavljenih strojnic esesovskih in domobranskih bataljonov, je znašala skupna teža granat, min in strojničnih zrn, ki so jih izstrelili na naše položaje okoli 50 ton. V eni minuti je lahko 68 nemških topov in minometov izstrelilo na nas okoli 250 granat.

Okoli polovico uničujočega ognja so esesovci in domobranci usmerili na položaje 1. bataljona in 3. čete 2. bataljona Bračičeve brigade. Zaradi tega so imele največje izgube prav te enote.

Večina komandirjev sovražnikovih tankovskih posadk je lahko z daljnogledi iz odprtih tankovskih kupol opazovala učinek izstrelkov in dajala po interfonih ukaze merilcem pri tankovskih topovih, saj je bilo na začetku prsenečenje tako popolno, da ni bilo takorekoč nobenega pravega odpora.

Ali so to storili preračunano ali pa je bilo to zaradi kota, pod katerim so nas obstreljevali, ne vem, vendar je priletelo precejšnje število izstrelkov³⁰, ki so sicer zadeli ob tla.

vendar niso eksplodirale na tistem mestu, pač pa mnogo dlje, tudi na drugi strani Drave, kjer so bila tla naenkrat vsa v ognju. Zagorele pa so tudi nekatere stavbe.

Na položajih, ki jih je zasedla esesovsko-domobranska kolona in ki so prav vsi dominirali nad našimi, je imela, poleg že naštetih, še eno veliko prednost pri organiziranju topovskega ognja. Sovražnikovi topničarji so imeli vse pogoje za organizacijo takoimenovanega večetažnega ognja, saj so lahko grupirali največjo možno gostoto tankov in topov³¹. Na ta način so si zagotovili absolutno premoč.

V ognjenem peklu med borci 3. čete

Strahotna nemška topniška priprava, ki je zadela borce 3. čete 2. bataljona in tudi nekatere druge čete Bračičeve brigade na popolnoma odkritem terenu, je potrdila, da so bila, na žalost, prejšnja opozorila nekaterih naših borcev povsem upravičena. Opozarjali so nas, da je položaj, ki ga ima četa, izjemno neugoden in da ga je treba zamenjati z boljšim. Njihova opozorila pa ni utegnil nihče poslušati. Vprašanje je, če bi smeli spremeniti četo na boljše položaje sami in brez odobritve bataljonskega, brigadnega ali celo višjega poveljstva. Rajon za razoroževanje je bil določen prav tam, kjer smo bili in kjer nas je zajela topniška priprava. Ni nam bilo rečeno, da lahko razorožujemo tudi na drugi strani Drave, nasprotno, saj je bilo glede tega povelje čisto jasno: Nobenega sovražnika puščati čez most, še zlasti ne oboroženega!

Borci, ki niso bili pokošeni in razmesarjeni od topovskih, protiletalskih granat in granat iz tankovskih topov, so se v teh prvih trenutkih vrgli na tla in poskusili najti primerno kritje. Največkrat pa so bili edino kritje le mrtvi soborci ali deli odmetane opreme, pa tudi lijaki topovskih granat, ki so nastali po prvih eksplozijah. Večina nas je poskakala v te še kadeče in smrdeče lijake, ki so jih izkopale granate srednjega kalibra. V njih sta se lahko prikrila le po dva borca, ponekod pa tudi po trije.

³⁰ verjetno je šlo za takoimenovano rikošetno topniško streljanje, s katerim tedaj pisec ni bil seznanjen, ampak to sklepa na podlagi spomina o teh izstrelkih in poznejše seznanitve z vrstami topniških streljanj, med katere spada tudi rikošetno. Esesovcem je rakošetno streljanje uspevalo zaradi izredno ugodnih udarnih kotov (18–22°). Za nas je bilo to še bolj slabo kot minometi. Granate pri rikošetnem streljanju drsijo po zemlji, naprvo 1–2 metrov brazde in nato v zraku, v višini 1–10 metrov eksplodirajo in sicer do 20 metrov od brazde.

³¹ Avtor meni, da so Nemci pri Borovljah dosegli z grupiranjem tankov, topov in minometov eno največjih koncentracij, če sploh največjo, ki so jo sovražne enote v obdobju 1941–45 izvedle za napad na enote NOV in POS, če seveda tudi upoštevamo, da so z njimi izvedle ognjeno pripravo po položajih, ki niso bili širši od 2–3 kilometre.

Se nadaljuje

Obveščevalca 3. bataljona 3. brigade VDV je padel tik pred kapitulacijo Nemčije 7. maja 1945, nekateri celo trdijo, da je padel na sam dan kapitulacije 8. maja.

Kako in kje se je to zgodilo?

Konec aprila 1945 se je 3. brigada VDV zadrževala največ v okolici Velenja, v Saleški in Savinski dolini. Ker se je očitno bližal nemški polom, so posamezni bataljoni te brigade dobili nalogo, da se pomaknejo proti centrom, ki jih bodo prevzeli in zavarovali ob nemški kapitulaciji. Tako sta 2. in 3. bataljon 3. brigade VDV dobila nalogo, da se skupno z večino članov štaba brigade pomaknejo proti Mariboru. S pospešenim maršom sta bataljona krenila prek Paškega Kozjaka in Doliča na Pohorje. Na cesti Vitanje–Dolič sta bataljona v naletu razbila nemško kolono in zaplenila precejšnjo količino vojnega materiala, nekaj Nemcev sta ujela, druge pa poglala v paničen beg. Med zaplenjenim materialom je bilo zlasti veliko uniform nemške vojske. Tu so se borci VDV skoraj v celoti preoblekli. Preostali material pa so razdelili kmetom v varstvo. Pohod se je tako hitro nadaljeval, da bor-

poredili na Lačni gori nad Oplotnico. Od tu smo pošiljali patrolje in obveščevalce na vse strani, posebno proti Slovenskim Konjicam, predvsem zaradi obveščevalnih nalog in nadzorstva nad terenom. Naročeno je bilo, naj patrolje, če se le da, ne sprejemajo boja, pač pa le poročajo svojim štabom, kar so opazile. Tudi Nemci se niso več upali v Oplotnico, pač pa so jo le od daleč opazovali. Njihovi ostrorelci pa so povzročili takrat nekaj žrtev med našimi borci.

Nekega jutra (po uradnih podatkih, ki jih je objavila tudi revija Naša obramba o osvoboditvi občinskih središč, so bile Slovenske Konjice osvobodene 7. maja 1945, kar mislim tudi sam, nekateri pa trde, da je bilo to 8. maja 1945) sta dobila 2. in 3. bataljon nalogo, da kreneta iz Oplotnice proti Slovenskim Konjicam, jih napadeta in osvobodita.

Kot običajno so šli obveščevalci naprej. Tako je bil poslan tudi obveščevalec 3. bataljona 3. brigade VDV Viktor Pisnik. Šel je skozi Malahorno. Tam si je pri nekem kmetu sposodil kolo, ki bi mu služilo predvsem za hitro vrnitev k enoti. Od Malahorne je namreč strmina in je moral kolo potiskati proti

Domačini se tega dogodka pri Barbarki spominjajo in pravijo, da se je to zgodila nekako ob pol osmih zjutraj. Naslednji dan so ga tamkajšnji ljudje pokopali na nasprotni strani ceste pod križnim znamenjem. Ta križ stoji še danes. Kdo je bil Viktor Pisnik?

O njem dolgo nismo imeli natančnih podatkov. Po naporom iskanju in to šele po objavi poizvedbe v listu TV-15 jih je zbrala krajevna organizacija ZZB Oplotnica. Viktor Pisnik je bil rojen 11. julija 1915 v Vuhredu. Pred vstopom v NOV je stanoval v Otiškem vrhu 123 pri Dravogradu. Oče je bil Jože, mati pa Ana, rojena Kos. V Vuhredu je obiskoval štirirazredno osnovno šolo, po njej pa obrtno poklicno šolo.

Pred nemško okupacijo je bil samostojen splavarski mojster. Deloval je tudi v kulturnem društvu, igral je pri godbi na pihala. Med okupacijo pa je do vstopa v NOV delal na železnici kot kvalificirani zidar.

V NOV je stopil 15. avgusta 1944. Dobil je poziv za nemško vojsko, vendar se je odločil drugače in odšel v partizane.

Posmrtni ostanke obveščevalca Viktorja Pisnika so

Spominsko obeležje padlemu obveščevalcu Viktorju Pisniku

ci niso utegnili odstraniti oznak iz nemških uniform. Zaradi tega je prišlo tudi do nekaj nesporazumov in celo do spopadov z nekaterimi terenskimi enotami na Pohorju nad Vitanjem. Tu smo se malo odpočili, se po partizansko uredili in ponovno krenili prek Pohorja. Bilo je prijetno videti dolge kolone urejenih fantov, odlično oboroženih hrabrih in discipliniranih vedevejevcev. Bližali smo se Oplotnici v prvih dneh maja. (Ker nimam točnih datumov, se jih raje izogibam). Ko je nemška posadka v Oplotnici zvedela, da se ji bliža močna partizanska enota, jo je popihala v Slovenske Konjice. Z njo pa so odšli tudi nemškutarji in nekateri domači izdajalci. Tako smo v Oplotnico vkorakali brez boja. Očistili smo jo še preostalega sovražnika in pomagali pri postavljanju ljudske oblasti: pri delovanju krajevnega narodnoosvobodilnega odbora, odbora OF in drugih organov. Ker pa so Nemci pošiljali iz Slovenskih Konjic proti Oplotnici precej močne enote, se nismo zadrževali v sami Oplotnici, pač pa smo se raz-

Barbari. Tako je prišel prav do vrha, do sedanjega križišča cest: Slovenske Konjice–Zreče–Oplotnica, ko je opazil nemškoasedo. Hitro se je obrnil, a že je dobil strel v hrbet. Bil je takoj mrtev. Nemci so ga vrgli v obcestno grmovje.

Na pohodu proti Slovenskim Konjicam smo izvedeli, da je Viktor padel. Spremljevalci, ki so šli za njim, so nam to povedali, ker so se vrnili. Nadaljevali smo pot žalostni, a še bolj razjareni ob izgubi priljubljenega soborca. »Maščevali ga bomo!«, smo govorili med seboj. Jurišali smo v Slovenske Konjice in jih zavzeli. A tu smo se bojevali z mnogo močnejšim sovražnikom. Zaradi velike premoči smo se morali iz Slovenskih Konjic umakniti. Zajeli pa smo nekaj sto nemških vojakov (arhiv 3. brigade navaja, da jih je bilo zajetih 800) in jih kot ujetnike odvedli v Oplotnico. Boj v Slovenskih Konjicah zasluži širšo obdelavo, zato ga na tem mestu ne bi opisoval, pač pa bi se vrnil k našemu padlemu obveščevalcu.

kasneje prenesli na pokopališče v Čadramu pri Oplotnici. Na mestu, kjer je padel, pa do danes še ni bilo nobenega znamenja. Pa tudi okoli je ni bilo urejeno.

Ko pa je letos podjetje Unior iz Zreč zgradilo široko cesto Barbara–Zreče, je tu nastalo urejeno križišče. Na pobudo Milana Ivanuše – Vencelja se je odbor 3. bataljona 3. brigade VDV odločil postaviti na tem mestu spominsko obeležje svojemu obveščevalcu. Granitno skalo je darovalo podjetje Granit Oplotnica. Spomenik pa bo v celoti uredil Franc Strnad iz Podgrada pri Oplotnici.

Srečanje borcev VDV in mladine pripravlja odbor 3. bataljona v sodelovanju z organizacijama ZZB NOV Slovenske Konjice in Oplotnica. Precejšen del sredstev za kritje stroškov pa bo prispevala tovarna Unior iz Zreč. Srečanje je predvideno v oktobru 1980.

Na ta način se želimo borci 3. bataljona 3. brigade VDV skromno zahvaliti in oddolžiti svojemu obveščevalcu.

Franjo Marošek

Mladinska poletna politična šola v Vikrčah

Mladi morajo nase prevzeti breme, ki ga zmorejo

Nашa mladinska organizacija vse prevečkrat živi le v konferencah in ni zaživela povsod tam, kjer živijo in delajo mladi. V vsaki občini bi bilo treba večkrat pregledati realno stanje povezanosti z bazo, kajti če bomo vtikali glavo v pesek, ne moremo priti do zaključkov, ki so za mladino življenjskega pomena. Mladi morajo nase prevzeti breme, ki ga zmorejo!

Stane Dolanc

V akcijskem programu, ki je bil sprejet na desetem kongresu ZSMS, je med ostalim poudarjen pomen izobraževanja in usposabljanja članstva. To pomembno politično nalogo naj bi deloma izpolnjevala tudi mladinska poletna politična šola. Ko ocenjujemo pomen te šole za organizirano delovanje politične organizacije mladih, razmišljamo o sistematičnosti in načrtnosti izobraževanja ter usposabljanja v vsaki mladinski organizaciji. To pa ni pomembno le zaradi izobraževanja samega, pač pa zaradi akcijske sposobnosti ZSMS.

Petindvajset članov posameznih strokovnih služb vodi letošnjo mladinsko poletno politično šolo, ki v zgoščenem času skušata dati mladim udeležencem čim več: osnovna teoretična znanja in nekatere praktične sposobnosti, istočasno

ku politične šole skrbno beleži spontane pogovore s hodnikov in jih, čeprav v podobi karikatur, predstavi javnosti. Marsikakšen tak pogovor lahko odpre vrata na videz nerešljivim problemom.

Iz skupine za idejnopolično delo, marksistične krožke in kulturo se je z nami pogovarjal **Rado Obid, predsednik OK ZSMS Radovljica**: »Predvidevam, da bom v prihodnje vodja za idejnopolično delo pri občinski konferenci ZSMS, zato hočem iz mladinske politične šole izluščiti čim več. Doslej sem že obiskal nekaj seminarjev za politično izobraževanje mladih. Kaj mislim o MPPŠ? Teme predavanj so pretehtane, suhoparnosti ni, premalo pa je časa za stik z mladimi iz drugih občinskih konferenc, saj se predavanja zavlečejo v pozne večerne

vimo naši delovni skupini. Program dela je intenziven. Všeč mi je, ker je poudarek na konkretnih problemih in s tem v zvezi služi vse priznanje obravnavana tema tovariša Staneta Dolanca o reševanju naše gospodarske politike, v kateri je poudaril, da je treba pogledati resnici v oči. Predvsem sem si zapomnil njegove besede: Ne smemo govoriti o »post titovskem« času, ker je to le faza revolucije, v kateri se potrjujejo Titova načela.

Skratka, tu pridobljeno znanje daje izhodišča za nadaljnje delo mladinskih organizacij.

Iz centra za obveščanje in propagando je tudi **Janez Škrabec iz občinske konference ZSMS Ribnica**: »Doslej sem obiskal že več seminarjev, vedno kot vodja COP pri naši občinski konferenci ZSMS. Predvsem sem skrbel za

sem tri mladinske politične šole. Letošnja mladinska poletna politična šola v Vikrčah pa je zame prva, odkar sem v Sloveniji. Vključil sem se v konferenco mladih delavcev. Navdušen sem nad predavatelji in nad predavanji. Moti me samo omejeni čas. Pogovori med nami, ko primerjamo misljenja, pozitivno

Janez Škrabec

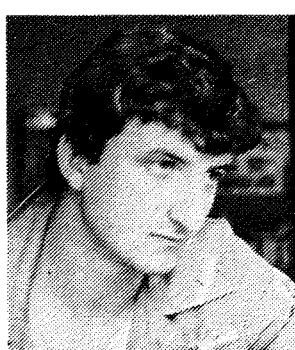
Marija Vučko

Rado Obid

Ernest Rezar

Gojko Premović

sno pa jih pripraviti za delo v naslednjem mandatnem obdobju, ko si je treba natočiti čista vina in poprijeti tam, kjer so mlade moči najpotrebnejše. Odzvalo se je 395 predstavnikov iz občinskih konferenc ZSMS, 22 predstavnikov družbenih organizacij in društev, deset predstavnikov JLA, 16 zamejskih Slovencev in 16 članov organov predsedstva republiške konference ZSMS.

Obiskali smo jih zadnje dni, ko si je vsak od udeležencev že ustvaril svojo podobo, mnenje in želje v zvezi z MPPŠ.

Marija Vučko iz OK ZSMS Piran: »Rada delam med mladimi, saj nas vsak korak vodi k našemu skupnemu cilju. Na MPPŠ sem prišla, da si pridobim nove izkušnje in izpopolnim svoje znanje. Samo še en dan predavanja in naših skupnih razprav je pred nami... Čutim se bogatejša in želim, da se politična šola za mlade še dalje razvija. Morda bi v prihodnje razvili še kako delovno skupino, saj je zanimanje mladih tako pestro. Zdi se mi, da je naša informativna skupina COP (Center za obveščanje in propagando) še posebej poklicana, da poleg obveščanja udeležencev o pote-

ure. Pa kljub temu še najdemo kako minuto izven urnika. Razglabljam o nezainteresiranosti mladih za idejnopolično delo. Morda bi morali napake iskati že v osnovni šoli ali pa v nepoznavanju bistva, bolj bi morali poudariti politično izobraževanje v organizacijah združenega dela. Prepričan sem, da bi v naši Iskri TOZD Lipnica, kjer sem zaposlen, lahko zaživel idejnopolično usposabljanje brez vsiljevanja kakršnekoli teorije, ampak v konkretnem reševanju težav vseh vrst, ki naj postane naloga vseh delavcev. Prav v tem je osveščanje delavskega razreda.

Ernest Rezar iz občinske konference ZSMS Trbovlje: »Pred nedavnim sem se zaposlil v Kartonažni tovarni Ljubljana TOZD Tika Trbovlje. To je obenem pomenilo začetek mojega dela v občinski mladinski organizaciji. Ukvarjam se z obveščanjem in propagando. Mladinska poletna politična šola pa je priložnost, da dobim nove ideje za svoje delo in spoznam naloge mladih v širši družbeni skupnosti. Prav zato sem se v letošnji politični šoli mladih vključil v Center za obveščanje in propagando ali COP, kakor kratko pra-

bilen. Tu pa se mi je ponudila priložnost, da za stopnjo napredujem, skrbim namreč za radijske oddaje. Naša skupina dopoldne nima predavanj. Takrat pripravljamo oddaje, ki so v prostem času vseh udeležencev. Z njimi želimo sprostiti mlade možgane po urah napornih razmišljanj. Zato vključujemo veliko glasbe, organiziramo pa tudi tribune, intervjuje in predstavljamo mlade ljudi iz različnih skupin.

Med seboj se veliko pogovarjamo o informiranosti v mladinskih organizacijah. Ugotavljamo povsod približno enako: občinske konference se trudijo za pretok informacij v bazo, izostajajo pa povratne informacije. Tu je nujno treba nekaj storiti!

Gojko Premović iz Kosovske Mitrovice, član OK ZSMS Šiška: »Že v mladinski organizaciji v Kosovski Mitrovici sem opravljal celo vrsto funkcij. Ko sem prišel v Slovenijo in se zaposlil pri Viatorju, sem takoj našel stik tudi z mladinsko organizacijo občine Šiška. Čast mi je, da sem član mladinske organizacije. Za menoj je že pet mladinskih delovnih akcij, enomesečna Politična šola borbe v Prištini, zaključil

vpliva na prenos idej med mladimi delavci. Govorimo o razporejanju družbenih sredstev, o medsebojnih odnosih, naših skrbih, o vlogi ZK pri nas in v svetu itd. Prišli smo do zaključka, da bi morali najti še tesnejši stik med delovnimi organizacijami, kar bi mladim omogočalo izmenjavo misljenj.

Nihče, ki je prišel sem, ni tu le zaradi sebe, ampak mu je cilj, da sprejema znanje za naš splošni družbeni razvoj. Človek se pač uči, dokler je živ. Bi pa lahko take vrste izobraževanje mladih imelo še pomembnejšo vlogo, če bi si določilo širše okrilje. Lahko bi taka predavanja stakala še tesnejše vezi bratstva med jugoslovanskimi narodi in skupnega reševanja naših skupnih problemov, če bi bila organizirana v jugoslovanskem merilu.

Vrata mladinske poletne politične šole so se za leto dni zaprla. Mladi so se razšli po Sloveniji. Niso pa se razšle tudi njihove ideje. Svojo pot poznajo, tu in zdaj. Na njej bodo besede spreminjali v dejanja, dejanja pa bodo vodila k našemu skupnemu cilju, v lepši jutri naše socialistične domovine.

Ziva Drole

Več povezanosti z matično domovino

To je bila osrednja tema okrogle mize z zamejskimi Slovenci. Na njej so med drugimi sodelovali Teodor Domej, predsednik ZSM Koroške, Igor Komel, predsednik mladinskega odbora SKGZ iz Gorice, Milan Pahor, predstavnik mladinskega odbora SKGZ iz Trsta in Martin Breclj, predstavnik mladinske komisije slovenske skupnosti iz Trsta, ter predstavniki komisij za mednarodne odnose pri občinskih konferencah ZSMS obmejnih občin.

Namen sestanka je bil podrobneje seznaniti mlade iz občinskih konferenc z organizacijo dela in življenja mladih Slovencev v Italiji in Avstriji, poleg tega pa je bil to hkrati delovni dogovor in izmenjava dosedanjih izkušenj na tem področju.

Po krajšem zgodovinskem opisu delovanja mladinskih vrst v zamejstvu so ugotovili, da je še vedno premajhna povezanost v sodelovanju z obmejnimi občinami, predvsem z Avstrijo, čeprav so na tem območju že marsikaj storili. Pri nas so mladi še vedno premalo seznanjeni s problematiko dela onstran meje.

Menili so, da razna srečanja ne bi smela biti le športnega in kulturnega značaja, marveč bi se ta način sodelovanja razširil v okviru raznih skupnih seminarjev, na organiziranje pogostejših delovnih sestankov, obogatenih z izmenjavo izkušenj pri reševanju sprotih in perečih vprašanj z dogovarjanjem za nadaljnje delo. Na takih srečanjih bi mladim z obeh strani meje lahko podali tudi bolj podrobno sliko aktualnih problemov. Udeleženci so bili enotnega mnenja, da morajo vse te akcije obsegati širše spektre in v medsebojnem sodelovanju obdržati dolgoročne vezi. Pri tem je nujno izpopolniti tudi sistem informiranja. Sodelovanje naj bi bilo specifično na področju raznih interesnih dejavnosti. Enako velja tudi za sodelovanje z narodnostnimi skupnostmi v Sloveniji.

Srečujejo se s pomanjkljivim idejnopoličnim izobraževanjem in s kadrovskimi težavami, ki otežkočajo nemoteno kontinuirano delo v njihovih sredinah. Predlog za boljše medsebojno sodelovanje z zamejci obsega tudi ustanovitev mešanih komisij pri občinskih konferencah ZSMS, ki naj bi sodelovale z zamejci na vseh področjih. Te komisije bodo imele vsekakor velik pomen pri boljšem koordiniranju programov mladinskih odborov, komisij in klubov OZN ter osnovnih organizacij ZSMS pri nas. Obenem bodo pospešile medsebojno spoznavanje drobnih, pa vendar pomembnih problemov in njihovo boljše razumevanje.

DUŠA BELCIJAN
članica uredniškega odbora
glasila MPPŠ Mrzel tuš

Mladi potrebujemo človeka

Zanimivo predavanje o ekonomskih in političnih razmerah v Jugoslaviji, v katerem je tovariš Stane Dolanc orisal nekdanje razmere, probleme in sončne strani, ki se nenehno prepletajo v našem življenju, je minilo v duhu razmišljanja, ki so rojila po glavah vseh. Zastavljali so vprašanja, na katera je tovariš Dolanc z veseljem odgovarjal.

Mladi potrebujemo človeka, kateremu bi zaupali in pri njem našli oporo, ki se kaže v duhovitosti in resnosti, smislu za razreševanje vsakdanjih preprek, ki spremljajo človeštvo na poti izkoreninjanja grenkih misli, po poteh miru in svobode. Takega človeka potrebujemo in ga tudi imamo – eden izmed teh je tovariš Dolanc.

NATAŠA BOLČINA in MILAN SKLEDAR
udeleženca MPPŠ '80

»Fantu ga dajte...«

»Lipa zelenela je...« Z zvoki te nežne in vedno lepe slovenske pesmi se nas je skupina popotnikov na Nordkapp, na najbolj severno točko Evrope, poklonila spominu skoraj 300 Jugoslovancev, ki so jih Nemci pozimi leta 1942 postrelili v najbolj severnem taborišču na svetu, v Karasjoku na Norveškem, več kot 4000 kilometrov od domovine. Pesmi, zapeli smo jo ob spomeniku žrtvam, ki so pokopani v skupni grobnici sredi majhnega brezovega loga v Karasjoku, so prisluhnili tudi otročaji, ki so se živahno podili na poljih za mestom in za hip prenehali z igro. Kot da bi se tudi

mesecih so Nemci tu ubili 267 jetnikov, mnogi od njih pa so umrli še pred streljanjem od lakote in mraza...

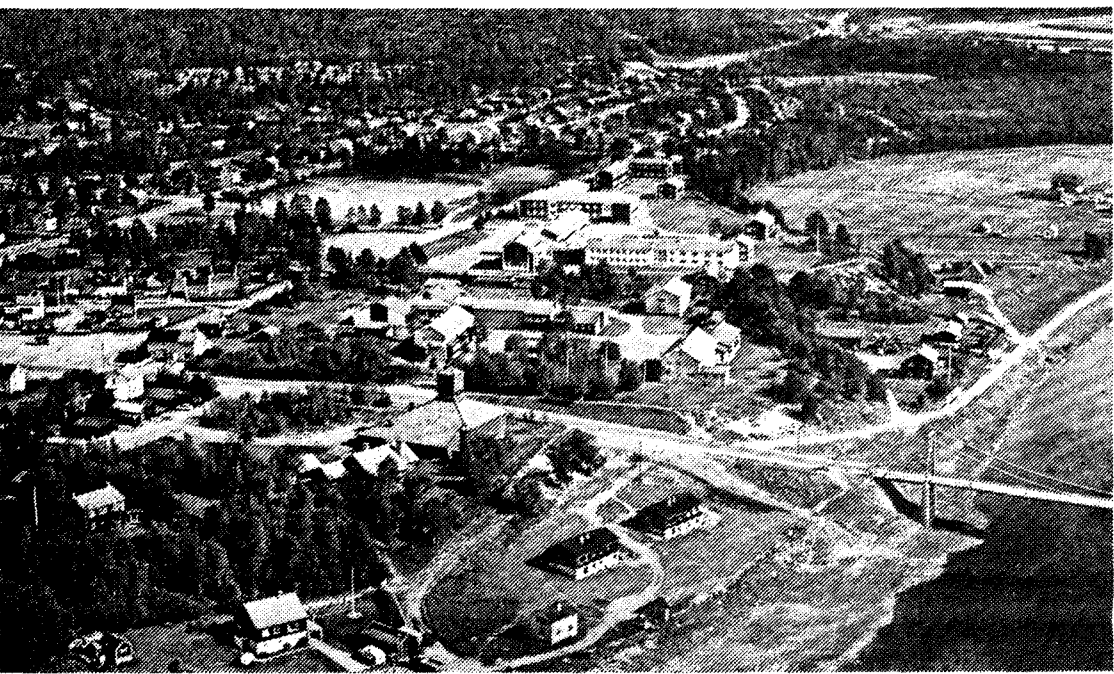
Spomenik padlim in umrlim jetnikom so v Karasjoku postavili že kmalu po vojni. Sredstva zanj sta prispevali Norveška in Jugoslavija. Postavili so ga prav tam, kjer je bilo nekdanje taborišče in kjer je skupna grobnica vseh žrtev. Spomenik ni kaj posebnega. Na lepo oblikovanem norveškem kamnu stoji bronasta plošča, kjer je v dveh jezikih, v norveščini in v srbohrvaščini, zapisano: »V

nardov pod tujo fašistično okupacijo in njihovega boja za svobodo, neodvisnost in enakopravnost narodov«. Tako je v tem priznanju med drugim poudaril tovariš Tito.

Leta 1975 je na pobudo društva jugoslovansko-norveškega prijateljstva, ki so ga ustanovili leta 1969 v Nišu, izšla knjiga s preprostim naslovom Jugoslavija-Norveška. V tej spominski izdaji so podrobno opisana doživetja Jugoslovancev, ki so preživeli nacistična grozodejstva na Norveškem, svoje spomine pa so dodali tudi Norvežani, ki so

Skupina Slovencev, ki se je podala na Nordkapp, se je ustavila tudi v Karasjoku in položila šopek nageljnov na spomenik Jugoslovancem, ki so umrli v najbolj severnem taborišču na svetu

Pogled na Karasjok, mesto, ki leži visoko na severu Norveške sredi borovih gozdov v dolini reke Karas. Danes živi v mestu dva tisoč prebivalcev

spomin jugoslovanskim žrtvam, ki so umrli v Karasjoku med vojno 1940-1945. Preproste besede, ki pa povedo veliko. Ob šopku poljskega cvetja, ki ga skoraj vsak teden na spomenik prinašajo domačini, je nekaj dni ležal tudi naš šop rdečih nageljnov, skromna oddolžitev rojakom, ki so pokopani tako daleč od domovine.

Vsega skupaj so Nemci med vojno poslali na Norveško blizu 4500 Jugoslovancev, v glavnem ujetih partizanov. Z nasiljem, prisilnim delom in z za naše ljudi neprimernimi klimatskimi razmerami so hoteli zlomiti njihovo voljo. Toda to Nemcem ni uspelo. S svojim hrabrim obnašanjem, neuničljivo voljo so si Jugoslovanci na Norveškem pridobili ugled in veliko priljubljenost. Naši interniranci na severu Evrope so tako na svojstven način pomagali širiti resnico o našem narodnoosvobodilnem boju.

Nemci so naše ljudi prepeljali v nemška taborišča v treh skupinah. Prva skupina je na Norveško prispela junija 1942. V tej skupini je bilo blizu 3000 internirancev, ki so jih razporedili v pet taborišč na severu Norveške. Druga skupina Jugoslovancev je na Norveško prispela 1. novembra 1942. V tej skupini je bilo 856 internirancev. Zadnjo, tretjo skupino so Nemci v to skandinavsko deželo prignali aprila 1943. V njej je bilo 500 Jugoslovancev. Vseh 4500 Jugoslovancev, ki so med vojno umirali v nacističnih taboriščih, blizu 3000 se jih ni nikoli več vrnilo v domovino, so Nemci razporedili v 23 taborišč po vsej Norveški. Od tega jih je bilo pet visoko na severu, nad polarnim krogom.

Zgodbe o trpljenju jugoslovanskih internirancev v taboriščih in o prijateljstvu z Norvežani so zapisane na straneh mnogih norveških in jugoslovanskih dokumentov in vojnih spominov. Kronike tistega časa pričajo o tragičnih človeških usodah, prežgodnjih smrtih, o pobegih in neznanosti, o veliki solidarnosti in nesebični pomoči Norvežanov lačnim in prezeblim internirancem, o skupnih radostih in o skupnem proslavljanju tako pričakovane svobode. Jugoslovanci so pomagali povsod, od taborišča pri Bergnu na jugu Norveške do Karasjoka na skrajnem severu države. Spletala so se trdna prijateljstva, ki še danes vežejo narode teh dveh tako oddaljenih dežel.

Prav zaradi te nesebične in prijateljske pomoči je leta 1956 predsednik Tito, ki je bil med Norvežani zelo priljubljen, na pobudo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije vsem krajem na Norveškem, kjer so bila med vojno nacistična taborišča, podelil posebno priznanje za pomoč našim ljudem, »ki je bila izraz globoke povezanosti dveh

narodov«. Tako je v tem priznanju med drugim poudaril tovariš Tito.

Internirancem v taborišču Estrot na polotoku Erland je pomagal agronom Kore Neset. Z ženo Borghild je Jugoslovancem skrivaj dostavljal hrano, zdravila, novice s fronte. Prek njega je našim rojakom potem priskočila na pomoč tudi odporiška organizacija »Domača fronta«. Aprila 1944 pa so Nemci odkrili, od kod prihaja pomoč, in Neseta so odgnali v taborišče. Svobodo je sicer dočakal, vendar je sedaj že 35 let invalid.

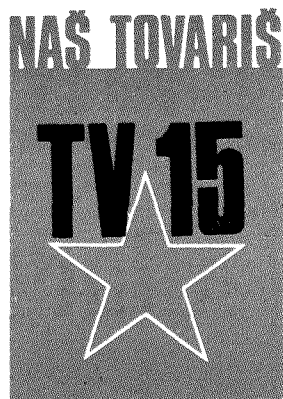
Visoko na severu Norveške je Laponka Borghild Berg, mlado črno dekle, storila vse, da bi do Jugoslovancev spravila čimveč hrane, obleke, toplih rokavic in nogavic. Skoraj vsak dan je kaj prinesla. Tako se je je oprijel vzdevek »naša mala dobra vila«. Internirancem v Karasjoku je pomagala stara Laponka Kirsten Johansen Svineng. Jugoslovanci so razdala vse, kar je imela. Neka-terim, ki so uspeli pobegniti iz taborišča, je sama pomagala do švedske meje in s tem do svobode. Ker interniranci niso vedeli njenega imena, so jo imenovali kar »mama Karasjok«.

»Striček, od česa pa je bolan tisti fant, ki komaj hodi,« je vprašala 14-letna Kari Willumsen v taborišču Botn mojstra Hokana Johansena, delovodjo taboriščnega gradbišča. »Lačen je,« je odvrnil mojster. Kari je iz šolske torbe molče izvlekla svoj sendvič in ga izročila mojstru: »Fantu ga dajte, da si bo opomogel.«

Preživeli jugoslovanski interniranci se v knjigi dobro spominjajo tudi »strica Rigorja«, starega cestnega nadzornika Kristiana Rigorja. Na cigaretnih papirčkih je sporočal novice s fronte in jih seznanjal z razmerami na Norveškem. V taborišču v Hajarstenu je pomembno vlogo pri pomoči jugoslovanskim jetnikom odigral zaborj za orodje. Nemcem še na misel ni prišlo, da bi bilo možno kaj takega. Med orodjem v zaborju so interniranci vsak dan našli zdravila, hrano, obleko in sporočila: »Bodite pogumni. Vojne bo kmalu konec. Ta nadloga bo kmalu pobrala šila in kopita.«

Takih in podobnih zgodb je v knjigi še nešteto. Omeniti pa velja še misel, ki jo je v knjigi zapisal tovariš Tito: »Naša hvaležnost za vse plemenite in človeške stvari, ki so jih Norvežani napravili ujetim jugoslovanskim borcev, je trajna. Prijateljstvo narodov Jugoslavije in Norveške, zraslo v hudih dneh druge svetovne vojne, se nenehno utrjuje. Prepričani smo, da bo tako tudi v prihodnje.«

Branko Soban

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35